

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΔΗΜΟΣΙΟ ΔΙΚΑΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2020-2021

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
της ΘΕΟΔΩΡΑΣ ΛΩΡΙΤΗ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
A.M.: 7340011120012

**«Το δικαίωμα πληροφόρησης της περιουσιακής κατάστασης
των δημοσίων προσώπων»**

Επιβλέποντες:

Ονοματεπώνυμα επιβλεπόντων

α) Βλαχόπουλος Σπυρίδων, Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

β) Παπασπύρου Νικόλαος, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

γ) Χρήστου Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Αθήνα, Νοέμβριος 2021

Copyright © [Θεοδώρα Λωρίτη, 2021]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συνοτομογραφίες.....	3
1. Εισαγωγικό Κεφάλαιο.....	4
1.1 Αντικείμενο της Εργασίας	4
1.2 Δομή της Εργασίας	4
1.3 Σκέψεις – Αφορμές για την εκπόνηση της παρούσας.....	5
1.4 Νομοθετικό Πλαίσιο:.....	6
2. Κεφάλαιο Α΄.....	12
2.1 Δικαίωμα Πληροφόρησης και Διαφάνεια.....	12
2.2 Η επιλογή των υπόχρεων σε υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης προσώπων.	16
2.3 Τα περιουσιακά αντικείμενα και ο τρόπος ελέγχου της αλήθειας των δηλώσεων.....	21
3. Κεφάλαιο Β΄.....	25
3.1 Η επίπτωση της ΔΠΚ στην προστασία της οικογενειακής ζωής του υπόχρεου....	25
3.2 Η επίπτωση της ΔΠΚ στην προστασία της ιδιοκτησίας του υπόχρεου.....	27
3.3 Υποβολή ΔΠΚ και προστασία των προσωπικών δεδομένων του υπόχρεου.....	28
4. 4. Συμπεράσματα – Προβληματισμοί.....	33
5. Επίμετρο – Στατιστική Έρευνα.....	37
6. Νομολογία.....	38
7. Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία – Ηλεκτρονικές Πηγές	39

Συντομογραφίες

Α.Π.: Άρειος Πάγος

ΑΠΔΠΧ: Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Αρ: Άρθρο

Γνμδ.: Γνωμοδότηση

ΔΠΚ: Δήλωση Περιουσιακής Κατάστασης

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Ελ. Συν. : Ελεγκτικό Συνέδριο

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Εφ: Εφετείο

Ν.: Νόμος

ΝΠΔΔ: Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου

ΝΠΙΔ: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου

Ολ: Ολομέλεια (δικαστικού σχηματισμού)

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Παρ.: Παράγραφος

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

Συντ.: Σύνταγμα

Τριμ. Πλημ. Αθ.: Τριμελές Πλημμελειοδικείο Αθηνών

ΥΚ: Υπαλληλικός Κώδικας

ΧΘΔΕΕ: Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

1. Εισαγωγικό Κεφάλαιο

1.1 Αντικείμενο της Εργασίας

Το παρόν κείμενο αποτελεί Διπλωματική Εργασία εκπονούμενη στο πλαίσιο του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και συγκεκριμένα στον Τομέα Δημοσίου Δικαίου και ειδικότερα στην Ειδίκευση του Δημοσίου Δικαίου. Θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι «Το δικαίωμα πληροφόρησης της περιουσιακής κατάστασης των δημοσίων προσώπων». Η εκπόνηση της παρούσας στηρίζεται κατά βάση στα νομολογιακά δεδομένα, περισσότερο των διοικητικών δικαστικών σχηματισμών και λιγότερο των ποινικών και πολιτικών, καθώς το θέμα αυτό προσεγγίζεται από τη σκοπιά του Δημοσίου Δικαίου και όχι από την ποινική του πλευρά (ποινικό αδίκημα μη υποβολής ή υποβολής εσφαλμένης δήλωσης «πόθεν έσχες» και τον τρόπο αντιμετώπισης αυτών των αδικημάτων από τα ποινικά δικαστήρια της χώρας). Στόχος του παρόντος είναι η ανάδειξη του τρόπου διενέργειας του περιουσιακού ελέγχου που συνεπάγεται η υποχρέωση υποβολής Δήλωσης Περιουσιακής Κατάστασης και ο συνακόλουθος περιορισμός των δικαιωμάτων των υπόχρεων προσώπων (στην ιδιοκτησία, στην οικογενειακή ζωή, στα προσωπικά δεδομένα), χάριν του επιτακτικού δημοσίου συμφέροντος της ενίσχυσης της διαφάνειας στην κρατική δράση και την καταπολέμηση της διαφθοράς, ώστε να εμπεδωθεί το συναίσθημα της εμπιστοσύνης των πολιτών προς την δημοκρατία. Απασχολεί, δε, ιδιαίτερα η συγκρουσιακή σχέση της υποχρέωσης αυτής με την προστασία των προσωπικών δεδομένων (δημοσίων και μη) προσώπων, δεδομένης της ευρείας προστασίας που παρέχεται σε αυτά τόσο από το ελληνικό Σύνταγμα όσο και από την ενωσιακή νομοθεσία.

1.2 Δομή της Εργασίας

Η παρούσα εργασία αποτελείται από δύο κεφάλαια, καθένα εκ των οποίων υποδιαιρείται σε τρία υπό-κεφάλαια, αποβλέποντας στην ευκολότερη διάκριση των επί μέρους αναπτυσσομένων ζητημάτων και στην ευκολότερη παρουσίαση αυτών.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται το σύστημα αυτό δημοσίου ελέγχου μέσω της υποβολής της δήλωσης «πόθεν έσχες», δηλαδή, η αρχή της διαφάνειας ως δικαιολογητικός σκοπός του μέτρου, τα πρόσωπα που είναι υπόχρεοι σε υποβολή ΔΠΚ, ο τρόπος επιλογής αυτών και η αιτιολόγηση αυτής της επιλογής, ζητήματα που αναφέρονται σχετικά με επιμέρους ομάδες προσώπων που δεν εμπίπτουν στον αμιγή ορισμό των δημοσίων προσώπων με την έννοια της κατοχής δημοσίων θέσεων ή αξιωμάτων (όπως λ.χ. οι δημοσιογράφοι, οι μέτοχοι σε μέσα ενημέρωσης), καθώς και

το αντικείμενο του ελέγχου, δηλαδή τα περιουσιακά στοιχεία αλλά και ο τρόπος διακρίβωσης της αλήθειας των υποβαλλόμενων δηλώσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσεται η επίπτωση που έχει αυτός ο δημόσιος έλεγχος της περιουσιακής κατάστασης των προσώπων αυτών στον περιορισμό άλλων, συνταγματικής επίσης κατοχύρωσης, δικαιωμάτων στο πρόσωπο των υπόχρεων. Αρχικά αναλύεται ο περιορισμός της προστασίας της οικογενειακής ζωής, λόγω της επέκτασης αυτής της υποχρέωσης και στους συζύγους αλλά και στα ανήλικα τέκνα του υπόχρεου, ενώ στη συνέχεια ο περιορισμός του δικαιώματος στην προστασία της ιδιοκτησίας και των προσωπικών δεδομένων των δημοσίων προσώπων.

Τέλος, ακολουθεί το συμπερασματικό μέρος της εργασίας, όπου αξιολογείται η προηγηθείσα ανάλυση και τονίζονται τα σημεία που μπορούν να οδηγήσουν στην διατύπωση κρίσεων αλλά και γενικότερων προβληματισμών πάνω στο θέμα της παρούσας εργασίας.

1.3 Σκέψεις – Αφορμές για την εκπόνηση της παρούσας

Μία από τις αρχές των οποίων η σημασία για το σύγχρονο κράτος δικαίου έχει αναδειχθεί μεταπολεμικά αλλά και ιδιαίτερα κατά (αλλά και μετά) την πρόσφατη οικονομική κρίση στη χώρα μας, είναι αυτή της διαφάνειας. Του αποκλεισμού δηλαδή φαινομένων διαφθοράς και της θεμελίωσης της κρατικής δράσης στην αρχή της νομιμότητας και στην εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών χάρη στην ανυστερόβουλη επιτέλεση των αρμοδιοτήτων των δημοσίων προσώπων, καθώς και της αποσύνδεσης της λήψης αποφάσεων κατά διάθεση του δημοσίου χρήματος με σκοπό διαφορετικό από την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Ως ανάχωμα στις αθέμιτες πρακτικές της διαφθοράς θεσμοθετήθηκε ο έλεγχος της περιουσιακής κατάστασης των δημοσίων προσώπων. Ωστόσο αυτό γεννά μια σειρά ερωτημάτων αναφορικά με την επάρκεια και την αποτελεσματικότητα αυτού του μέτρου, αλλά και τον περιορισμό των προσώπων που έχουν κριθεί από τον νομοθέτη ως υπόχρεοι προς την υπαγωγή στον έλεγχο αυτό. Πώς δικαιολογείται η επιλογή των προσώπων, των περιουσιακών στοιχείων και του τρόπου γνωστοποίησης αυτών προς τους πολίτες, ώστε να προαχθεί η διαφάνεια? Ως ποιου σημείου θα μπορούσε να φτάσει η επέκταση του ελέγχου και στα συγγενικά πρόσωπα? Τηρείται η αρχή της αναλογικότητας αναφορικά με τους περιορισμούς των ατομικών δικαιωμάτων των υπόχρεων? Ποια συναφή ζητήματα (αντί) συνταγματικότητας εγείρονται? Προστατεύονται οι υπόχρεοι από την έκθεση που υφίστανται (πέραν της προερχόμενης από τη θέση τους στην πολιτική ζωή) λόγω της δημοσιοποίησης της περιουσιακής τους κατάστασης? Η αποτελεσματικότητα του μέτρου αυτού ως τώρα είναι αρκετή ώστε κοινωνικά να θεωρείται αποδεκτό το «βάρος» που συνεπάγεται για τους υπόχρεους?

1.4 Νομοθετικό Πλαίσιο:

Η ανάγκη διασφάλισης της διαφάνειας και της διατήρησης της εμπιστοσύνης των πολιτών στην δημοκρατία και κατ' επέκταση στον πολιτικό κόσμο, οδήγησε στην για πρώτη φορά θέσπιση του δημοσίου ελέγχου με τον ν. 4351/1964, ο οποίος καταργήθηκε με τον ν. 1738/1987. Οι ρυθμίσεις αυτές επανήλθαν με τον ν. 2429/1996. Στη συνέχεια οι ρυθμίσεις αυτές καταργήθηκαν από τον ν. 3213/2003, ο οποίος αντικατέστησε τον προηγούμενο και αποτελεί σήμερα το «κωδικοποιημένο» και ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, μετά και τις τροποποιήσεις που επέφεραν σε αυτόν οι νόμοι 3242/2004, 3613/2007, 3849/2010, 3932/2011, 3994/2011, 4055/2012, 4281/2014, 4389/2016, 4504/2017, 4512/2018, 4571/2018.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 1 του ν. 3213/2003, όπως ισχύει σήμερα, υπόχρεοι σε δήλωση περιουσιακής κατάστασης, είναι - καθώς και οι σύζυγοι ή τα πρόσωπα με τα οποία έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης καθώς και τα ανήλικα τέκνα τους - τα εξής πρόσωπα,:

- α. Ο Πρωθυπουργός, β. Οι Αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Εθνικό ή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και όσων λαμβάνουν κρατική χρηματοδότηση, γ. Οι Υπουργοί, οι αναπληρωτές Υπουργοί και οι Υφυπουργοί, δ. Οι βουλευτές και οι ευρωβουλευτές, ε. Οι Περιφερειάρχες, οι Δήμαρχοι και όσοι διαχειρίζονται τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων της περίπτωσης β', στ. Οι Γενικοί και Ειδικοί Γραμματείς της Βουλής και της Γενικής Κυβέρνησης, οι υπηρεσιακοί γραμματείς του άρθρου 36 του ν. 4622/2019, οι υπάλληλοι ή σύμβουλοι ειδικών θέσεων και οι μετακλητοί υπάλληλοι, οι οποίοι τοποθετούνται από μονομελές ή συλλογικό κυβερνητικό όργανο, καθώς και οι υπάλληλοι που αποσπώνται, βάσει των άρθρων 6 του ν. 1878/1990 (Α' 33) και 2 και 3 του ν. 1895/1990 (Α' 116), στο Υπουργείο Εσωτερικών και διατίθενται σε βουλευτές και κόμματα της Βουλής των Ελλήνων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και στο γραφείο του Έλληνα Επιτρόπου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ζ. Ο διοικητής και οι υποδιοικητές της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ) και της Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ), η. Οι Γενικοί Γραμματείς των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, οι Συντονιστές Αποκεντρωμένων Διοικήσεων (άρ. 28 του ν. 4325/2015), οι Αντιπεριφερειάρχες, οι Πρόεδροι και τα μέλη των Περιφερειακών Συμβουλίων, καθώς και οι Προϊστάμενοι των Γενικών Διευθύνσεων και Διευθύνσεων των Περιφερειών, θ. Οι Αντιδήμαρχοι, οι Πρόεδροι, τα τακτικά και αναπληρωματικά μέλη των επιτροπών των Δήμων, οι Πρόεδροι και τα μέλη των Δημοτικών Συμβουλίων, οι Πρόεδροι, οι Διευθύνοντες Σύμβουλοι και τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων και οι Γενικοί Διευθυντές των δημοτικών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των αμιγών ή μεικτών δημοτικών επιχειρήσεων των ανωτέρω Ο.Τ.Α. και των συνδέσμων Δήμων, καθώς και οι Προϊστάμενοι των Γενικών Διευθύνσεων και Διευθύνσεων των Δήμων. Ειδικότερα ως προς τις σχολικές επιτροπές, δήλωση περιουσιακής κατάστασης υποβάλλουν οι Πρόεδροι και οι διαχειριστές των τραπεζικών λογαριασμών αυτών, ι. Οι Γενικοί Διευθυντές των Υπουργείων, οι Πρόεδροι, οι Αντιπρόεδροι, οι Διοικητές, οι Υποδιοικητές, τα εκτελεστικά μέλη, οι

διευθύνοντες ή εντεταλμένοι σύμβουλοι και οι Γενικοί Διευθυντές νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, δημοσίων επιχειρήσεων, δημοσίων οργανισμών και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, υπό την προϋπόθεση ότι όλα τα ανωτέρω νομικά πρόσωπα ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται, τακτικώς, από κρατικούς πόρους κατά 50% τουλάχιστον του ετήσιου προϋπολογισμού τους ή τη διοίκησή τους ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος, ια. Οι Πρόεδροι, τα τακτικά και αναπληρωματικά μέλη όλων «των επιτροπών διαγωνισμών προμηθειών, μελετών και παροχής υπηρεσιών» των κρατικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων και των ενόπλων δυνάμεων, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, που ανήκουν στο κράτος ή επιχορηγούνται, τακτικώς, από κρατικούς πόρους κατά 50% τουλάχιστον του ετήσιου προϋπολογισμού τους ή τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος, των δημοσίων επιχειρήσεων και των δημοσίων οργανισμών, εφόσον υπερβαίνουν το ποσό των εκατόν πενήντα χιλιάδων (150.000) ευρώ ανά διαγωνισμό, καθώς επίσης ο Γενικός Διευθυντής και Διευθυντές της Γενικής Διεύθυνσης Κρατικών Προμηθειών και οι κατέχοντες θέσεις προϊσταμένων οποιουδήποτε οργανωτικού επιπέδου οργανικών μονάδων προμηθειών στο Δημόσιο και στα ανωτέρω νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, στις δημόσιες επιχειρήσεις και τους δημόσιους οργανισμούς. «Την ίδια υποχρέωση υπέχουν ο Πρόεδρος και τα μέλη όλων των επιτροπών διαγωνισμών δημοσίων έργων των ανωτέρω φορέων, εφόσον ο προϋπολογισμός του έργου υπερβαίνει τις τριακόσιες χιλιάδες (300.000) ευρώ, ιβ. Οι Δικαστικοί και οι Εισαγγελικοί λειτουργοί, ιγ. Ο Διοικητής, οι Υποδιοικητές, οι εντεταλμένοι σύμβουλοι και οι διευθυντές της Τράπεζας της Ελλάδος, ιδ. Οι Πρόεδροι, οι Αντιπρόεδροι, οι Διευθύνοντες σύμβουλοι, οι Διοικητές, οι Υποδιοικητές, τα εκτελεστικά μέλη Δ. Σ. και οι γενικοί διευθυντές πιστωτικών ιδρυμάτων και χρηματοπιστωτικών οργανισμών, καθώς και επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, ιε. Ο Πρόεδρος και τα εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Ελληνικά Χρηματιστήρια ΑΕ (ΕΧΑΕ) και οι κατέχοντες διευθυντική θέση στην εταιρία αυτή σύμφωνα με τον εκάστοτε ισχύοντα οργανισμό της ή σύμφωνα με απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου, ιστ. Ο Πρόεδρος και τα εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου των ελεγχόμενων από της Ελληνικά Χρηματιστήρια ΑΕ (ΕΧΑΕ) ανωνύμων εταιριών και οι κατέχοντες διευθυντική θέση στις εταιρίες αυτές σύμφωνα με τον εκάστοτε ισχύοντα κανονισμό της εταιρίας ή σύμφωνα με απόφαση του Διοικητικού της Συμβουλίου, ιζ. Ο Πρόεδρος και τα εκτελεστικά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου κάθε άλλου φορέα οργανωμένης χρηματιστηριακής αγοράς που λειτουργεί νόμιμα στην Ελλάδα και οι κατέχοντες διευθυντική θέση σε αυτόν σύμφωνα με τον εκάστοτε ισχύοντα κανονισμό του ή σύμφωνα με απόφαση του Διοικητικού του Συμβουλίου, ιη. Οι ιδιοκτήτες, οι μέτοχοι, οι εταίροι, οι Πρόεδροι, οι Διευθύνοντες Σύμβουλοι και τα εκτελεστικά μέλη του Δ.Σ., οι διαχειριστές, καθώς και οι Γενικοί Διευθυντές και οι Διευθυντές ειδήσεων και ενημέρωσης κάθε μορφής

επιχειρήσεων ή εταιριών, που κατέχουν άδεια λειτουργίας ή εν γένει έχουν την εκμετάλλευση τηλεοπτικών σταθμών, ελεύθερης λήψης ή παροχής κάθε μορφής συνδρομητικών τηλεοπτικών υπηρεσιών, καθώς και ραδιοφωνικών σταθμών, όπως και των βασικών μετόχων αυτών, με την εξαίρεση των βασικών μετόχων που εμπίπτουν στην παράγραφο 4 του άρθρου 5 του ν. 4339/2015, καθώς και των μετόχων αυτών, ιθ. Οι ιδιοκτήτες, οι εκδότες, οι μέτοχοι, οι εταίροι, οι Πρόεδροι, οι Διευθύνοντες Σύμβουλοι και τα εκτελεστικά μέλη του Δ.Σ., οι διαχειριστές, καθώς και οι Γενικοί Διευθυντές και οι Διευθυντές ειδήσεων και ενημέρωσης κάθε μορφής επιχειρήσεων ή εταιριών, που εκμεταλλεύονται διαδικτυακά ενημερωτικά μέσα ή εκδίδουν ημερήσια ή περιοδικά έντυπα πανελλήνιας κυκλοφορίας, όπως και των βασικών μετόχων αυτών, με την εξαίρεση των βασικών μετόχων που εμπίπτουν στην παράγραφο 4 του άρθρου 5 του ν. 4339/2015, καθώς και των μετόχων αυτών, κ. Οι δημοσιογράφοι μέλη των οικείων ενώσεων συντακτών, καθώς και όσοι παρέχουν δημοσιογραφικές υπηρεσίες σε επιχειρήσεις έκδοσης εντύπων και σε ραδιοτηλεοπτικά ή διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης με σύμβαση εργασίας ή έργου, κα. Οι ιατροί Διευθυντές και Συντονιστές Διευθυντές που υπηρετούν στα νοσοκομεία και τα Κέντρα Υγείας του Εθνικού Συστήματος Υγείας (ΕΣΥ), στα στρατιωτικά νοσοκομεία, σε πανεπιστημιακά νοσοκομεία, κλινικές και εργαστήρια, καθώς και στο Πρωτοβάθμιο Εθνικό Δίκτυο Υγείας (ΠΕΔΥ), κβ. Οι πρόεδροι, τα μέλη και οι προϊστάμενοι υπηρεσιακών μονάδων επιπέδου Γενικής Διεύθυνσης και Διεύθυνσης όλων των Ανεξάρτητων Αρχών, συμπεριλαμβανομένων των ανεξάρτητων διοικητικών και ρυθμιστικών Αρχών, της Επιτροπής Ανταγωνισμού, της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, καθώς και ο Γενικός Επιθεωρητής Δημόσιας Διοίκησης και οι Ειδικοί Επιθεωρητές που εργάζονται με απόσπαση στο γραφείο του, κγ. Οι Αρχηγοί, Υπαρχηγοί, διευθυντές κλάδων του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμυνας, των Γενικών Επιτελείων Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας, οι δικαστικοί λειτουργοί του δικαστικού σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και ο Γενικός Διευθυντής και ο Αναπληρωτής Γενικός Διευθυντής της Γενικής Διεύθυνσης Αμυντικών Εξοπλισμών και Επενδύσεων του Υπουργείου Εθνικής Αμυνας, κδ. Οι αρχηγοί και οι υπαρχηγοί της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής και του Πυροσβεστικού Σώματος, κε. Το αστυνομικό προσωπικό, με εξαίρεση όσους τελούν σε καθεστώς μόνιμης διαθεσιμότητας, σύμφωνα με την περίπτωση ζ' της παρ. 1 του άρθρου 8 και το άρθρο 14 του π.δ. 24/1997 (Α' 29) σε συνδυασμό με τις διατάξεις του ν.δ. 330/1947 (Α' 84), οι συνοριακοί φύλακες, οι ειδικοί φρουροί και το πολιτικό προσωπικό που υπηρετεί στην Ελληνική Αστυνομία, το προσωπικό του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής, εξαιρουμένων των στελεχών που έχουν υπαχθεί σε καθεστώς μόνιμης διαθεσιμότητας, σύμφωνα με το άρθρο 1 του π.δ. 27/2014 (Α' 46), καθώς και το προσωπικό του Πυροσβεστικού Σώματος, με εξαίρεση όσους τελούν σε καθεστώς μόνιμης διαθεσιμότητας κατ' εφαρμογή των διατάξεων του ν.δ. 330/1947, σε συνδυασμό με τις διατάξεις της παρ. 5 του άρθρου 9 του ν. 1813/1988 (Α' 243), κστ. Το

πολιτικό προσωπικό του Υπουργείου Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, κζ. Το προσωπικό της υπηρεσίας Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας και του Λιμενικού Σώματος- Ελληνικής Ακτοφυλακής, κη. Οι Σωφρονιστικοί υπάλληλοι και οι εξωτερικοί φρουροί των καταστημάτων κράτησης. κθ. Οι προϊστάμενοι των Δασαρχείων και των Δασονομείων «και οι κατά νόμον αναπληρωτές τους, λ. Τα μέλη όλων των Σωμάτων Επιθεώρησης και Ελέγχου του Δημοσίου, οι προϊστάμενοι οργανικών μονάδων οποιασδήποτε Υπηρεσίας Επιθεώρησης, Εσωτερικού Ελέγχου ή Εσωτερικών Υποθέσεων του Δημοσίου, των Ν.Π.Δ.Δ. και των Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού, «το προσωπικό της Διεύθυνσης Ερευνών Οικονομικού Εγκλήματος» καθώς και οι υπάλληλοι των μονάδων αυτών που ασκούν οποιαδήποτε ελεγκτικά καθήκοντα, λα. Οι Γενικοί Διευθυντές του Υπουργείου Οικονομικών, οι Προϊστάμενοι Διευθύνσεων των Δημοσίων Οικονομικών Υπηρεσιών (Δ.Ο. Υ.), των Διαπεριφερειακών Ελεγκτικών Κέντρων (Δ.Ε.Κ.) του Κέντρου Ελέγχου Φορολογουμένων Μεγάλου Πλούτου (ΚΕ.ΦΟ.ΜΕ.Π.), του Κέντρου Ελέγχου Μεγάλων Επιχειρήσεων (Κ.Ε.ΜΕ.ΕΠ.), οι Προϊστάμενοι των Τμημάτων Ελέγχου και όλοι οι υπάλληλοι που υπηρετούν στα Τμήματα Έλεγχου των παραπάνω υπηρεσιών, καθώς και όλοι οι υπάλληλοι που ασκούν ελεγκτικά καθήκοντα και υπηρετούν στις υπηρεσίες αυτές, ο Προϊστάμενος Διεύθυνσης της Επιχειρησιακής Μονάδας Είσπραξης, οι Προϊστάμενοι Διευθύνσεων των Τελωνείων, οι Προϊστάμενοι των Τμημάτων Γενικών Θεμάτων και Τελωνειακών Διαδικασιών των Τελωνείων, όλοι οι υπάλληλοι των Τελωνείων που ασκούν ελεγκτικά καθήκοντα, οι Προϊστάμενοι Διευθύνσεων και Τμημάτων, καθώς και οι υπάλληλοι των Ελεγκτικών Υπηρεσιών Τελωνείων (ΕΛ.Υ.Τ.) και της Διεύθυνσης Παρακολούθησης και Ελέγχου Ανασταλτικών Καθεστώτων (ΔΙ.Π.Ε.Α.Κ). καθώς και οι Προϊστάμενοι των οργανικών μονάδων των Κτηματικών Υπηρεσιών του Δημοσίου, λβ. Οι Προϊστάμενοι των Επιχειρησιακών Διευθύνσεων Ειδικών Υποθέσεων του Σώματος Δίωξης Οικονομικού Εγκλήματος (ΣΔΟΕ), οι Προϊστάμενοι των Περιφερειακών Διευθύνσεων και Τμημάτων ελέγχου - δράσης αυτών, καθώς και οι υπάλληλοι - ελεγκτές που υπηρετούν στις παραπάνω υπηρεσίες, λγ. Οι προϊστάμενοι και οι υπάλληλοι των οργανικών μονάδων δόμησης οποιουδήποτε οργανωτικού επιπέδου των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα τακτικά και αναπληρωματικά μέλη, καθώς και οι εισηγητές των Επιτροπών Εξέτασης Προσφυγών Αυθαιρέτων, των Συμβουλίων, Περιφερειακών Συμβουλίων και του Κεντρικού Συμβουλίου Πολεοδομικών Θεμάτων και Αμφισβητήσεων, των Συμβουλίων, των Περιφερειακών Συμβουλίων και των Κεντρικών Συμβουλίων Αρχιτεκτονικής, του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και του Κεντρικού Συμβουλίου Νεοτέρων Μνημείων, λδ. Το προσωπικό της Ειδικής Γραμματείας Συμπράξεων Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα, καθώς και οι Πρόεδροι, Διευθύνοντες Σύμβουλοι ή διαχειριστές των εταιριών του ιδιωτικού τομέα που μετέχουν σε τέτοιου είδους συμπράξεις, λε. Ο Πρόεδρος και τα μέλη ΔΣ Αθλητικών Ομοσπονδιών και τα πρόσωπα που είναι μέλη Διοίκησης Αθλητικών Ανωνύμων Εταιριών (Α.Α.Ε.) ή Τμημάτων Αμειβόμενων Αθλητών (Τ.Α.Α.) ή τους έχει ανατεθεί η

διαχείριση Τ.Α.Α. ή είναι μέτοχοι Α.Α.Ε. με συνολικό ποσοστό μεγαλύτερο του 1% του μετοχικού της κεφαλαίου. Σε περίπτωση που το εν λόγω ποσοστό συμμετοχής ανήκει σε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου ή εταιρία, η υποχρέωση υποβολής δήλωσης περιουσιακής κατάστασης βαρύνει τον πρόεδρο και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου αυτών, λστ. Οι αξιολογημένοι διαιτητές, βοηθοί διαιτητές και παρατηρητές διαιτησίας πρωταθλημάτων επαγγελματικού αθλητισμού και όσοι μετέχουν στα αντίστοιχα όργανα ή τις επιτροπές διαιτησίας, καθώς και ο Πρόεδρος, τα μέλη της Επιτροπής Επαγγελματικού Αθλητισμού και οι αναπληρωτές αυτών, λζ. Οι Πρόεδροι, Διευθύνοντες Σύμβουλοι, οι εντεταλμένοι σύμβουλοι και Γενικοί Διευθυντές των αναφερόμενων στις περιπτώσεις ε' και στ' της παρ. 1 του άρθρου 14 του ν. 2190/1994 (ΦΕΚ 280 Α') όπως αυτές ισχύουν, νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, εφόσον τα νομικά αυτά πρόσωπα είναι φορείς ανάθεσης και εκτέλεσης δημόσιων έργων ή ανάθεσης και εκπόνησης μελετών δημόσιων έργων, λη. Οι Προϊστάμενοι Γενικών Διευθύνσεων, Διευθύνσεων και Τμημάτων της Γενικής Γραμματείας Δημόσιων Έργων του Υπουργείου Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων ως και οι σύμφωνα με τα άρθρα 28 του π.δ. 609/1985 (Α' 223) και 15 του ν. 716/1977 (Α' 205) ασκούντες καθήκοντα επιβλεπόντων μηχανικών δημόσιων έργων και μελετών δημοσίων έργων. Οι κατέχοντες αντίστοιχες θέσεις στο Δημόσιο, στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου και στα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου, εφόσον κατά το νόμο ή τον οργανισμό του οικείου Υπουργείου ή του νομικού προσώπου έχουν αρμοδιότητες σχετικές με την ανάθεση δημόσιων έργων ή μελετών δημόσιων έργων ή ασκούν καθήκοντα επιβλεπόντων μηχανικών δημόσιων έργων ή μελετών. λθ. Ο Ιδιοκτήτης, οι Εταίροι, οι Βασικοί Μέτοχοι, τα εκτελεστικά μέλη οργάνου διοίκησης και τα διευθυντικά στελέχη ελληνικών επιχειρήσεων που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις, καθώς και τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία έχουν τη μόνιμη κατοικία τους στην Ελλάδα και φέρουν οποιαδήποτε από τις ανωτέρω ιδιότητες σε αλλοδαπές επιχειρήσεις που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις, εφόσον το αντικείμενό τους υπερβαίνει τα αναφερόμενα στην περίπτωση ια' ποσά ανά περίπτωση, λι. Τα μέλη και οι εισηγητές των γνωμοδοτικών επιτροπών, τα μέλη των οργάνων ελέγχου τα επιφορτισμένα με την εκταμίευση των ενισχύσεων όργανα, τα μέλη των οργάνων αξιολόγησης και εξέτασης των επενδυτικών σχεδίων, ελέγχου επενδύσεων και εκταμίευσης των παρεχόμενων ενισχύσεων του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, μ. Ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης Μεταναστευτικής Πολιτικής της Γενικής Γραμματείας Μεταναστευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου και οι Προϊστάμενοι των Διευθύνσεων Αλλοδαπών και Μετανάστευσης των Αποκεντρωμένων Διοικήσεων, καθώς και οι Αναπληρωτές τους, μα. Τα μέλη των Επιτροπών Εξετάσεων Υποψηφίων Οδηγών, μβ. Ο Πρόεδρος και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Κοινωνίας της Πληροφορίας, οι Διευθυντές και οι Αναπληρωτές Διευθυντές των Επιχειρησιακών Μονάδων. Τα μέλη του Μητρώου Αξιολογητών Δράσεων Κρατικών Ενισχύσεων και άλλοι εξωτερικοί συνεργάτες που έχουν συμμετάσχει σε αξιολογήσεις, Γνωμοδοτικές

Επιτροπές και Επιτροπές Προσφυγών Δράσεων Κρατικών Ενισχύσεων, οι Πρόεδροι και τα Μέλη Επιτροπών Αξιολόγησης Προσφορών κάθε βαθμού, καθώς και Επιτροπών Προσφυγών έργων Δημοσίου Τομέα, οι Πρόεδροι και τα Μέλη των επιτροπών Παρακολούθησης και Παραλαβής Έργων Δημοσίου Τομέα, οι Υπεύθυνοι Έργων Δημοσίου Τομέα και Δράσεων Κρατικών Ενισχύσεων. Οι Προϊστάμενοι, οι αναπληρωτές Προϊστάμενοι και οι Προϊστάμενοι Μονάδων όλων των Ειδικών Υπηρεσιών και των λοιπών φορέων που ασκούν καθήκοντα ή και αρμοδιότητες διαχείρισης, εφαρμογής, συντονισμού και ελέγχου, στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων της Προγραμματικής Περιόδου 2007 - 2013 και 2014 – 2020, μγ. Οι προϊστάμενοι των Υπηρεσιών Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου, μδ. Οι προϊστάμενοι των Υπηρεσιών Δημοσιονομικού Ελέγχου (Υ.Δ.Ε.) και των Δημοσιονομικών Υπηρεσιών Εποπτείας και Ελέγχου (Δ.Υ.Ε.Ε.) του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, με. Ο πρόεδρος, τα μέλη και οι υπάλληλοι της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, μστ. Ο πρόεδρος και οι διαχειριστές Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο.) που επιχορηγούνται από το κράτος, μζ. Το προσωπικό του Εθνικού Οργανισμού Φαρμάκων (Ε.Ο.Φ.), του Ενιαίου Φορέα Ελέγχου Τροφίμων (Ε.Φ.Ε.Τ.), του Οργανισμού Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.), του Υπουργείου Τουρισμού και της Γενικής Διεύθυνσης Διασφάλισης Ποιότητας Αγροτικών Προϊόντων του ΕΛ.Γ.Ο.-ΔΗΜΗΤΡΑ που ασκεί καθήκοντα ελεγκτικής μορφής ή χορήγησης αδειών κάθε μορφής, καθώς και οι προϊστάμενοι των αντίστοιχων μονάδων οποιασδήποτε βαθμίδας των παραπάνω υπηρεσιών, μη. Τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, μθ. Κάθε άλλο πρόσωπο για το οποίο προβλέπεται υποχρέωση υποβολής δήλωσης από ειδική διάταξη νόμου.

Σύμφωνα με την αναλυτική λίστα απαρίθμησης, όπως αυτή είναι αναρτημένη στην σχετική ιστοσελίδα (<https://www.pothen.gr/>), πρόκειται για 532 κατηγορίες προσώπων¹. Οι υπόχρεοι σε δήλωση περιουσιακής κατάστασης, καλούνται να την υποβάλουν για πρώτη (αρχική) φορά, εντός προθεσμίας ενενήντα ημερών από την απόκτηση της ιδιότητας εκείνης που τους καθιστά υπόχρεους, σύμφωνα με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου. Στην συνέχεια, με την παράγραφο 6, διευκρινίζεται πως στην περίπτωση μελών συλλογικών οργάνων, υποχρεούνται σε ΔΠΚ και τα αναπληρωματικά μέλη εφόσον έχουν συμμετάσχει στις συνεδριάσεις αυτών, βάσει των σχετικών τηρουμένων πρακτικών.

¹ Βλ. αναρτημένο σχετικό κατάλογο: <https://www.pothen.gr/pothen-main/main/docs/file5-katalogos.pdf>

2. Κεφάλαιο Α΄

2.1 Δικαίωμα Πληροφόρησης και Διαφάνεια

Από τον τίτλο που δόθηκε ήδη κατά το έτος 1964 στο σχετικό νομοθέτημα (ν. 4351/1964), «Περί προστασίας της τιμής του πολιτικού κόσμου της χώρας», αναδεικνύεται η άμεση συσχέτιση της πληροφόρησης του κοινού αναφορικά με την περιουσιακή κατάσταση των κατεχόντων δημόσιες θέσεις προσώπων, με την εμπιστοσύνη προς τον πολιτικό κόσμο και την δημοκρατία γενικότερα. Πιο συγκεκριμένα, το δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 5Α παρ. 1 του Συντάγματος, προστατεύει γενικότερα την ακώλυτη συμμετοχή των πολιτών στην κοινωνία της γνώσης και υπό αυτή την έννοια είναι στη σημερινή σύγχρονη κοινωνία αυτονόητο συνακόλουθο² του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και στην οικονομική, οικονομική και πολιτική ζωή, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ. 1 Συντ. Επιπλέον, οι προβλεπόμενοι στο άρθρο αυτό περιορισμοί, εντοπίζονται στους λόγους εθνικής ασφάλειας, στην καταπολέμηση του εγκλήματος, καθώς και στην προστασία των δικαιωμάτων ή των συμφερόντων τρίτων προσώπων. Ειδικότερα, χαρακτηριστικές περιπτώσεις περιορισμού του δικαιώματος της πληροφόρησης είναι λεπτομέρειες σχετικά με την οργάνωση και τον εξοπλισμό των ενόπλων δυνάμεων, γνώσεις αναφορικά με την ευκολότερη τέλεση ποινικώς κολάσιμων πράξεων, λχ κατασκευή αυτοσχέδιων όπλων, αλλά και η προστασία της οικογενειακής ζωής αλλά και δικαιωμάτων ιδιοκτησίας άλλων προσώπων³.

Η συνταγματική αρχή της διαφάνειας, όπως αυτή αναδεικνύεται στο άρθρο 29 παρ. 2 Συντ., αναφορικά με την δράση των πολιτικών κομμάτων, διαπνέει το σύνολο της έννομης τάξης, έχει δε αποκτήσει ακόμα μεγαλύτερη και επιτακτικότερη σημασία, λόγω της πρόσφατης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα καθώς και των συναφών με αυτή μνημονιακών υποχρεώσεων της χώρας. Η αρχή της διαφάνειας όμως είναι συνυφασμένη και με τη δημοκρατική αρχή⁴, καθώς η διαφάνεια εξασφαλίζει τη μεγαλύτερη δυνατή «συγκράτηση» του κρατικού μηχανισμού από τη «λήψη κρατικών αποφάσεων με βάση αθέμιτα συμφέροντα που αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση συγκεκριμένων προσώπων και όχι του λαού, υπέρ του οποίου (και του Έθνους) υπάρχουν οι κρατικές εξουσίες (άρ. 1 παρ. 3 Συντ)⁵». Υφίσταται μια διαρκής «πάλη μεταξύ κράτους δικαίου και διαφθοράς⁶», στην οποία το σύγχρονο συνταγματικό κράτος λαμβάνει σαφή θέση υπέρ της προάσπισης της διαφάνειας και της πάταξης των επιμέρους περιπτώσεων αλλά και του γενικότερου φαινομένου της διαφθοράς. Τονίζεται διαρκώς, λοιπόν, η ανάγκη ελέγχου της χρηστής διαχείρισης των οικονομικών του κράτους ώστε να διασφαλίζεται η

² Κ. Χρυσόγονος, Σπ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2017, σελ. 248

³ Κ. Χρυσόγονος, Σπ. Βλαχόπουλος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2017, σελ. 248

⁴ Βλ. ΣτΕ 3242/2004

⁵ Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων, 2007, σελ. 39

⁶ Δημήτριος Γ. Ράικος, «Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά», 2006, σελ. 33

αποφυγή της κακοδιαχείρισης αλλά και της κατασπατάλησης δημοσίου χρήματος λόγω πχ δωροδοκιών προς δημοσίους λειτουργούς.

Από τις κατηγορίες των προσώπων που προβλέπονται στον ν. 3213/2003, προκύπτουν και οι ιδιότητες που κρίνει ο νομοθέτης ως ασκούσες σημαντική επιρροή στο να θεωρείται ένα πρόσωπο ως μετέχον στη διαχείριση του δημοσίου χρήματος ή ως μετέχον αποφασιστικά στη λήψη αποφάσεων σχετικά με την διακυβέρνηση του κράτους. Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του ν. 3213/2003, ο οποίος αποτελεί την κατ' εξοχήν ρύθμιση του ζητήματος της υποβολής ΔΠΚ, καθίσταται φανερό πως σκοπός του νομοθέτη είναι να περιληφθούν στην υποχρέωση αυτή τα πολιτικά πρόσωπα, κρατικοί λειτουργοί αλλά και κρατικοί υπάλληλοι που «ο κύκλος των αρμοδιοτήτων τους σχετίζεται με τη διαχείριση δημόσιου χρήματος».

Από το κείμενο της αιτιολογικής έκθεσης του νόμου αυτού, προκύπτει και με σύντομη έστω διατύπωση ο σκοπός της θέσπισης της υποχρέωσης υποβολής ΔΠΚ, δηλαδή ενίσχυση της διαφάνειας και η ενδυνάμωση της δημοκρατίας. Η κοινωνική αλλά και πολιτική εμπειρία εύκολα διδάσκει πως αθεμίτως ασκούμενη επιρροή στα πρόσωπα αυτά, αφενός μπορεί εύκολα να οδηγήσει σε κακοδιαχείριση των οικονομικών του κράτος, αφετέρου μπορεί να κάμψει την εμπιστοσύνη των πολιτών προς την δημοκρατία, με αποτέλεσμα την περαιτέρω κάμψη του σεβασμού προς τους νόμους και τους θεσμούς.

Ο νόμος αυτός υπήρξε αποτέλεσμα παρατηρήσεων του νομοθέτη σχετικά με την αποτελεσματικότητα του προϊσχύσαντος καθεστώτος, οι οποίες στρέφονται κυρίως γύρω από την συνολικότερη ενίσχυση αυτής της ρύθμισης: την ενδυνάμωση λχ της αξιοπιστίας των υποβαλλόμενων δηλώσεων, άρα τον αποτελεσματικότερο έλεγχο και εξακρίβωση της αλήθειας των δηλώσεων, τόσο σε σχέση με το αντικείμενο, όσο και το υποκείμενο αυτών. Επίσης, παρατηρήθηκε η ανάγκη ελέγχου όχι μόνο ως προς αυτά καθ' αυτά τα περιουσιακά στοιχεία του υπόχρεου προς δήλωση, αλλά και των πηγών προέλευσης του πλούτου αυτού ώστε να μην καθίσταται αλυσιτελής ο ασκούμενος έλεγχος. Εφόσον, μάλιστα, πρόκειται για ένα μέσο που συντελεί όχι μόνο στον έλεγχο των υπόχρεων προσώπων από τα αρμόδια όργανα, αλλά και στην πληροφόρηση του ευρέως κοινού, διαπιστώθηκε πως θα έπρεπε το έντυπο να είναι σαφές, περιεκτικό και κατανοητό να παρέχει όντως σαφή εικόνα της περιουσιακής κατάστασης. Επιπλέον, προϊόντος του χρόνου, και χάρη στην ανάπτυξη των τεχνολογικών μέσων, διαρκώς υπάρχουν νέοι τρόποι πλουτισμού, όπως για παράδειγμα οι off shore εταιρείες, οι οποίοι θα πρέπει να ενταχθούν στο πλαίσιο ελέγχου, ώστε να μην καταστούν έξοδοι διαφυγής των υπόχρεων προσώπων από την ουσιαστική και πραγματική γνωστοποίηση της περιουσιακής τους κατάστασης κατά την επιταγή του νόμου. Συναφώς, ο έλεγχος ανατέθηκε στην Επιτροπή Ελέγχου της Βουλής, αποσκοπώντας στην γρηγορότερη και αμεσότερη, συνεπώς και αποδοτικότερη διενέργεια αυτού. Αντιθέτως, για πρόσωπα που δεν κατέχουν πολιτικές θέσεις εξουσίας, προβλέπεται έλεγχος από ειδική πενταμελή επιτροπή, ενώ υπάρχει πρόβλεψη και για δειγματοληπτικό έλεγχο.

Δικαιολογείται επίσης, η διεύρυνση του πεδίου των προσώπων που καλούνται να υποβάλουν δήλωση περιουσιακής κατάστασης, από την ανάγκη ενίσχυση του κύρους των προσώπων που απαρτίζουν τον πολιτικό κόσμο της χώρας, καθώς η βελτίωση της ελεγκτικής διαδικασίας συντελεί σε πιο ουσιαστική άσκηση αυτής, αφού έτσι μπορεί να «πείσει» τους πολίτες σχετικά με την ουσιαστική συμβολή της στην διατήρηση της διαφάνειας και της υγιούς διακυβέρνησης. Στόχος δηλαδή υπήρξε το να περιληφθούν όλα τα πρόσωπα που ασκούν τις ανατεθειμένες σε αυτά αρμοδιότητες μέσω συμμετοχής σε διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων έργων ή στη λήψη αποφάσεων σχετικών με τη διαχείριση του κρατικού χρήματος. Άλλωστε, η ύπαρξη ενός οργανωμένου, αυστηρού αλλά και συνεπούς - ως προς τις επιβαλλόμενες κυρώσεις - πλαισίου υπεράσπισης της διαφανούς δράσης της δημόσιας διοίκησης, δρα ήδη αποτρεπτικά προς όσους επωφθλαμιούν δημόσιες σχέσεις προσβλέποντας σε περιουσιακά οφέληματα σε βάρος της ορθής άσκησης των καθηκόντων τους.

Συνολικά, λοιπόν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, αυτό το «καθολικό αίτημα μιας συγκροτημένης πρότασης εξυγίανσης⁷», οδήγησε στην υιοθέτηση ορισμένων αλλαγών, υπό νέο νομικό καθεστώς και όχι αποσπασματική τροποποίηση του προηγούμενου. Ειδικότερα μέτρα που λαμβάνονται είναι η δυνατότητα άρσης του τραπεζικού, χρηματιστηριακού και φορολογικού απορρήτου. Πρέπει να τονιστεί και η απαγόρευση συμμετοχής των προσώπων της πολιτικής ζωής της χώρας σε ορισμένες επιχειρηματικές δραστηριότητες: στους βουλευτές, ευρωβουλευτές, δημάρχους, δικαστικούς λειτουργούς, κα, απαγορεύονται κατ' αρχήν οι χρηματιστηριακές συναλλαγές αλλά και η συμμετοχή σε εταιρείες off shore, ενώ η τελευταία αυτή απαγόρευση επεκτείνεται και στα μέλη της Κυβέρνησης και στους υφυπουργούς.

Ακολούθως, με την εισηγητική έκθεση του ν. 4571/2018, διαπιστώνεται η ανεπάρκεια των ρυθμίσεων του ν. 3213/2003 ως προς την πραγματοποίηση των σκοπών του νομοθέτη και κατά συνέπεια η ανάγκη αυστηροποίησης του ελέγχου τόσο ως προς την εν τοις πράγμασι κατοχή περιουσιακών στοιχείων, όσο και ως προς την πηγή προέλευσης αυτού του στοιχείου πλουτισμού⁸. Στόχος και πάλι παραμένει η διασφάλιση του καθεστώτος διαφάνειας στην άσκηση της γενικότερης διακυβέρνησης της χώρας. Η αυστηροποίηση αυτή, κινείται προς την ίδια κατεύθυνση της πρόληψης και της καταστολής των φαινομένων διαφθοράς στη Δημόσια Διοίκηση. Αυτό επιτυγχάνεται με 2 τρόπους, δηλαδή αφενός τον εντοπισμό των περιπτώσεων όπου παρατηρείται «σύγκρουση» μεταξύ των καθηκόντων ενός προσώπου ως εκ της θέσεώς του στον κρατικό μηχανισμό και των προσωπικών του οικονομικών και όχι μόνο συμφερόντων (“conflict position”)⁹. Αφετέρου, δεδομένης της διαχρονικότητας της υποβολής των περιουσιακών δηλώσεων, μπορεί να παρατηρηθεί και ο συνολικός τρόπος επαύξησης ή

⁷ Βλ. αιτιολογική έκθεση ν. 3213/2003, Γενικό μέρος

⁸ Βλ. Αιτιολογική έκθεση ν. 4571/2018, Α. Επί της αρχής.

⁹ Βλ. Ράικος Δημήτριος, Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά, σελ. 611

μη των περιουσιακών αυτών στοιχείων, με συνέπεια ασφαλέστερα αποτελέσματα περί του επιπέδου της διαφανούς δημόσιας διοίκησης.

Η εξυπηρέτηση αυτής της έκφρασης του δημοσίου συμφέροντος, εξειδικεύεται και από τη νομολογία προς την ίδια αυτή κατεύθυνση βάσει των περιπτώσεων που έχουν απασχολήσει τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια. Έτσι, σε περίπτωση ποινικής δίωξης κατά προσώπου κατέχοντος το βουλευτικό αξίωμα λόγω μη υποβολής δήλωσης «πόθεν έσχες» ο Άρειος Πάγος έκρινε πως προστατευόμενο αγαθό είναι η εμπιστοσύνη των πολιτών στην «εύρυθμη λειτουργία και καθαρότητα των κρατικών υπηρεσιών...¹⁰» ο προστατευτικός σκοπός του νομοθέτη δεν παραμένει μόνο εντός του πλαισίου της ενίσχυσης του κύρους προσώπων της πολιτικής και δημόσιας ζωής της χώρας με την ευρεία αντίληψη αυτών (λχ. Βουλευτών, υπουργών, δικαστικών λειτουργών, αξιωματούχων των ΟΤΑ) αλλά καταλαμβάνει και την εμπέδωση της δημοκρατίας μέσω της καταπολέμησης της διαφθοράς, της ενίσχυσης της διαφάνειας στους νευραλγικούς τομείς άσκησης της δημόσιας εξουσίας, η εμπιστοσύνη στην χρηστή διοίκηση. Οι έννοιες αυτές συνδέονται με την αποχή των αντίστοιχων κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων από αδιαφανείς πρακτικές, η οποία δεν μπορεί να διαπιστωθεί παρά μέσω του ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης των προσώπων αυτών και του τρόπου επαύξησης αυτής, ώστε να αποκλειστούν αθέμιτοι επηρεασμοί κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Οι θέσεις δηλαδή των βασικών αυτών τομέων της δημόσιας δράσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τα άτομα που τις κατέχουν, ώστε προκύπτει ανάγκη περιουσιακού ελέγχου των τελευταίων.

Το υποκειμενικό αυτό στοιχείο της ευαίσθητης σύνδεσης των δημοσίων θέσεων με τα πρόσωπα, καταφάσκει στη νομολογία και από τον τρόπο διαπίστωσης της ύπαρξης δόλου στο πρόσωπο υπόχρεου προς υποβολή ΔΠΚ, ο οποίος ωστόσο δεν προέβη σε αυτή. Πιο συγκεκριμένα, διαπιστώνεται πως «Η έλλειψη του υποκειμενικού στοιχείου του δόλου συμπεραίνεται από την εν γένει προσωπικότητα και το ήθος του συγκεκριμένου δικαστικού λειτουργού, τις περιστάσεις γενικώς υπό τις οποίες παρέλειψε τη δήλωση, την ανυπαρξία αιτίου που να τον ωθούσε σε αυτή την παράλειψη και ότι για το ελεγχόμενο έτος δεν είχε χωρήσει περιουσιακή μεταβολή αυτού.¹¹». Άλλωστε, έχει επιβεβαιωθεί και νομολογιακά πως αυτή η σύνδεση υφίσταται σε πληθώρα διαφορετικών καθηκόντων: κρίθηκε δηλαδή ότι μεταξύ των υπόχρεων είναι και οι υπάλληλοι ν.π.ι.δ. που είναι φορείς ανάθεσης και εκτέλεσης δημόσιων έργων ή εκποίησης μελετών δημόσιων έργων ή ασκούν καθήκοντα επιβλέποντων μηχανικών δημόσιων έργων ή μελετών», ακριβώς λόγω της συμμετοχής στην εν γένει διαχείριση του δημοσίου χρήματος¹². Ωστόσο, χρειάζεται διαρκής παρακολούθηση του τρόπου εφαρμογής στην πράξη της υποχρέωσης προς υποβολή ΔΠΚ, αφού συχνά εφευρίσκονται τρόποι καταστρατήγησης των διατάξεων, όπως για παράδειγμα η κατάρτιση εικονικών ως προς

¹⁰ Βλ. ΑΠ 175/2017.

¹¹ Βλ. ΑΠ 330/2007.

¹² Βλ. ΑΠ 614/2005

το τίμημα δικαιπραξιών¹³ με αναγραφόμενο τίμημα πολύ χαμηλότερο του πραγματικού, ώστε αποφεύγεται με τον τρόπο αυτό και η δικαιολόγηση του τρόπου απόκτησης των περιουσιακών αυτών στοιχείων.

2.2 Η επιλογή των υπόχρεων σε υποβολή δήλωσης περιουσιακής κατάστασης προσώπων.

Όπως ήδη αναφέρθηκε και ανωτέρω, η σταδιακή διεύρυνση του κύκλου των προσώπων που υποχρεούνται σε υποβολή ΔΠΚ, δικαιολογήθηκε ως ανάγκη προκύπτουσα από τον εξίσου ευρύ κύκλο προσώπων που συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων με αποφασιστικό ρόλο για την διαχείριση του δημοσίου χρήματος. Καθίσταται, συνεπώς, ευρύτερος ο κύκλος των προσώπων που θεωρείται πως απαρτίζουν τον δημόσιο βίο κατέχοντας δημόσια αξιώματα, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία της διαφάνειας με αποτελεσματικό και όχι προσχηματικό τρόπο.

Ορισμένα από αυτά τα πρόσωπα, προκύπτουν ως «αυτονοήτως» περιλαμβανόμενα μεταξύ των υπόχρεων: πρόκειται για τον Πρωθυπουργό, τους Υπουργούς, τους αναπληρωτές Υπουργούς, τους Υφυπουργούς, τους Βουλευτές, τους Αρχηγούς Κομμάτων, τους Δημάρχους και Αντιδημάρχους, τους Περιφερειάρχες, τους Προέδρους των τοπικών συμβουλίων, των μελών της διοίκησης των ν.π.δ.δ. που εντοπίζονται σε κρίσιμους τομείς της δημόσιας και οικονομικής ζωής της χώρας, όπως επίσης και αθλητικών ομοσπονδιών, Ανεξαρτήτων Διοικητικών Αρχών, Γενικών Γραμματειών. Τα πρόσωπα αυτά λόγω της εμφανούς τους σύνδεσης με την ευρύτερη ή στενότερη διακυβέρνηση, αναλόγως της εμβέλειας των αρμοδιοτήτων τους, αποτελούν και το πρώτο σημείο όπου και κατά την κοινή πείρα μπορεί να εντοπιστούν φαινόμενα διαφθοράς, όπως λ.χ. χρηματισμός με σκοπό την επιρροή στη λήψη μιας απόφασης με προαποφασισμένο το αποτέλεσμα. Δε θα ήταν υπερβολή να πει κανείς πως τα πρόσωπα αυτά συναπαρτίζουν «την βιτρίνα» της υγιούς πολιτικής ζωής ενός σύγχρονου κράτους δικαίου, επιτελώντας τις λειτουργίες τους σε θέσεις που αποτελούν ακρογωνιαίο λίθο της εύρυθμης και διαφανούς κρατικής δράσης, ώστε πρώτα πρώτα να απαιτείται αυτά τα πρόσωπα να τηρούν και να υπηρετούν την συνταγματικής προστασίας αρχή της διαφάνειας και την εμπιστοσύνη των πολιτών τελικά στο δημοκρατικό πολίτευμα.

Υπάρχουν ωστόσο κατηγορίες προσώπων που δε θα περίμενε κανείς να συναντήσει μέσα στην εκτεταμένη αυτή απαρίθμηση του νόμου, λόγω της μη κατοχής δημοσίων θέσεων και συνεπώς της μη προφανούς σύνδεσής τους με τη διαχείριση κρατικών χρημάτων, ή από άποψη κοινωνικής εμπειρίας με την συμμετοχή σε πράξεις αθέμιτες και εγκληματικές προς ζημία των οικονομικών του κράτους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι δημοσιογράφοι και μάλιστα πιο συγκεκριμένα οι δημοσιογράφοι μέλη των οικείων ενώσεων συντακτών, καθώς και όσοι παρέχουν δημοσιογραφικές υπηρεσίες σε επιχειρήσεις έκδοσης εντύπων και σε ραδιοτηλεοπτικά ή

¹³ Βλ. ΕφΑθ 31/2011

διαδικτυακά μέσα ενημέρωσης με σύμβαση εργασίας ή έργου (περίπτωση κ. παρ. 1 αρ. 1 ν. 3213/2003). Επίσης σε υποβολή ΔΠΚ υποχρεούνται και οι ιδιοκτήτες, οι μέτοχοι, οι εταίροι, οι Πρόεδροι, οι Διευθύνοντες Σύμβουλοι και τα εκτελεστικά μέλη του Δ.Σ., οι διαχειριστές, καθώς και οι Γενικοί Διευθυντές και οι Διευθυντές ειδήσεων και ενημέρωσης κάθε μορφής επιχειρήσεων ή εταιριών που κατέχουν άδεια λειτουργίας τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού σταθμού ή προσφέρουν υπηρεσίες συνδρομητικής τηλεόρασης ή εκμεταλλεύονται διαδικτυακά ενημερωτικά μέσα ή έντυπα πανελλήνιας κυκλοφορίας (περιπτώσεις ιη, ιθ. παρ. 1 αρ. 1 ν. 3213/2003). Το βασικότερο που παρατηρείται και αμέσως στις περιπτώσεις αυτές είναι κατά βάση πως πρόκειται για ιδιώτες και συνεπώς δύσκολα μπορεί να δικαιολογηθεί πως τα πρόσωπα αυτά συμμετέχουν στην διαχείριση των οικονομικών ή τη λήψη αποφάσεων, ώστε κατά συνέπεια να θεωρηθούν «ύποπτοι» για τη συμμετοχή σε φαινόμενα αδιαφανούς δράσης.

Συνταγματικά, προβλέπεται στο άρθρο 14 του Συντάγματος που προστατεύει την ελευθεροτυπία, «καθεστώς διαφάνειας» σχετικά με την ιδιοκτησία και τη χρηματοδότηση των μέσων ενημέρωσης ήτοι: «Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει. Νόμος προβλέπει τα μέτρα και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πλήρη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση.». Άλλωστε και από την ΕΣΔΑ προκύπτει πως η ελευθερία της έκφρασης, ως εκ της φύσεως και της σημασίας της είναι συνυφασμένη με σχετική ευθύνη και υποχρεώσεις και συνεπώς είναι δυνατόν να υποβληθεί σε περιορισμούς. Σκοπός δεν είναι αυτός καθ' αυτός ο περιορισμός της ελευθερίας τούτης, αλλά η πρόληψη από εγκληματικές πράξεις. Δεδομένης δε της δυσκολίας στην ακριβή διαπίστωση της σύνδεσης μεταξύ των τρόπων χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης και της προσωπικής περιουσίας των ιδιοκτητών και στελεχών τους, δεν μπορεί να θεωρηθεί αθέμιτη η νομοθετική υπαγωγή των προσώπων αυτών στο καθεστώς του ελέγχου της περιουσιακής τους κατάστασης αλλά και της προέλευσης αυτής, μέσω της υποβολής ΔΠΚ.

Νομολογιακά, έχει γίνει δεκτό πως υπάρχοντος ενός τέτοιου συστήματος «δημόσιας παρακολούθησης», είναι στην ευχέρεια του νομοθέτη να αποφασίσει πως «τα εν λόγω πρόσωπα τότε μόνον είναι νόμιμοι φορείς των περιουσιακών στοιχείων των οποίων εμφανίζονται ως δικαιούχοι, όταν είναι σε θέση να δικαιολογήσουν επαρκώς την πηγή προέλευσης αυτών και τον τρόπο περιέλευσής τους στην περιουσία τους¹⁴». Αυτό σημαίνει πως τα πρόσωπα αυτά δεν μπορούν να κατέχουν πράγμα των οποίων την απόκτηση βάσει της αξίας αυτών και την περιουσιακή τους κατάσταση δεν μπορούν να δικαιολογήσουν. Πρόκειται δηλαδή για έναν περιορισμό του δικαιώματος στην ιδιοκτησία. Μάλιστα, έχει προβληθεί ο ειδικότερος ισχυρισμός πως ο προβλεπόμενος καταλογισμός σε βάρος των αμέσως ανωτέρω αναφερθέντων προσώπων (σε περίπτωση

¹⁴ Βλ. Ελ. Συν. Ολ. 390/2017

μη δικαιολογούμενου περιουσιακού οφέλους) αποτελεί ρύθμιση που αντίκειται στις υπερνομοθετικές διατάξεις που προστατεύουν την επαγγελματική ελευθερία (άρ. 5 παρ. 1 Συντ.) την ελευθεροτυπία (αρ. 14 παρ. 2 Συντ.) καθώς και την ιδιοκτησία (αρ. 17 παρ. 1, 2 Συντ. και αρ. 1 του πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ). Η νομολογία έκρινε σχετικά πως δεν υφίσταται η προσαπτόμενη αντίθεση των διατάξεων περί καταλογισμού στο Σύνταγμα, καθώς ορθώς εφαρμόζεται το πλαίσιο ελέγχου και καταλογισμού των δημοσιογράφων. Λειτουργεί δηλαδή ο εν λόγω περιορισμός της ιδιοκτησίας σε συμφωνία με τον συνταγματικό σκοπό της προστασίας της διαφάνειας, της εξασφάλισης πολυφωνίας αλλά και τον αποτελεσματικό έλεγχο του πολιτικού κόσμου από τον Τύπο και τα μέσα ενημέρωσης, που αποτελεί μία από τις βασικές αποστολές του στην σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία. Διαπιστώνεται λοιπόν, το θεμιτό του περιορισμού, καθώς θεσπίζεται νομοθετικά με σαφήνεια, ανταποκρίνεται σε επείγον δημόσιον συμφέρον, ενώ δεν παρακωλύει την άσκηση των προσωπικών ελευθεριών του υπόχρεου σε δήλωση ΔΠΚ με την επιβολή πληθώρας διαδικαστικών προϋποθέσεων που αποψιλώνουν το δικαίωμα¹⁵. Ακόμα, έχει κριθεί πως η σύνδεση των δημοσιογράφων και των υπεύθυνων των μέσων ενημέρωσης, δεν αποτελεί δυσανάλογο βάρος, καθώς μπορεί μεν η σχέση αυτή να τεκμαίρεται, μπορεί όμως ο υπόχρεος να αποδείξει την ανυπαρξία αυτής, ώστε δεν παραβιάζεται η αρχή της αναλογικότητας με τον τιθέμενο περιορισμό. Πρόκειται, εξάλλου, για επιτακτική κοινωνική ανάγκη, δηλαδή την υπεράσπιση της διαφάνειας κατά της διαφθοράς που δεν εξυπηρετείται με τρόπο που να είναι ακατάλληλος ή υπέρμετρα επαχθής.

Σημειώνεται, ωστόσο και αντίθετη μειοψηφία, σύμφωνα με την οποία, επειδή πρόκειται για ιδιώτες, οπότε δεν μπορεί να είναι βέβαιη η ύπαρξη οικονομικών συναλλαγών με το Δημόσιο, η υποβολή Δήλωσης περιουσιακής κατάστασης δεν μπορεί να καθίσταται λυσιτελής, καθώς δεν μπορεί να διαπιστωθεί πως η επαύξηση της περιουσίας των προσώπων αυτών βρίσκεται σε σχέση αιτιώδους συνάφειας με οικονομικές σχέσεις με το Δημόσιο. Συνεπώς, δεν μπορεί ένα περιουσιακό απόκτημα να σημαίνει και αντίστοιχη οικονομική ζημία του Δημοσίου. Η σκέψη αυτή προχωρά περαιτέρω διαπιστώνοντας «ένα ειδικό και υπερβολικό βάρος¹⁶», αφού δεν υπάρχει η αναγκαία ισορροπία μεταξύ του δημοσίου σκοπού και του περιορισμού που υφίστανται οι δημοσιογράφοι ως ιδιώτες και μόνο στο δικαίωμά τους στην ιδιοκτησία, καθώς πρόκειται για «επιβαλλόμενη εις βάρος τους κύρωση χωρίς να προσαπαιτείται αιτιώδης συνάφεια τους άδηλης προέλευσης αποκτήματος με αθέμιτες οικονομικές συναλλαγές με το Δημόσιο¹⁷». Εν προκειμένω, λοιπόν, τίθεται ο προβληματισμός σχετικά με το αν θα πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη σημασία στην πρόληψη φαινομένων διαφθοράς έστω και με την μεγαλύτερη επιβάρυνση χάριν του δημοσίου συμφέροντος προσώπων που δε ανήκουν στον κρατικό μηχανισμό αλλά δύνανται να συνδέονται με αυτόν, ή αντιθέτως

¹⁵ Βλ. Ελ. Συν. Ολ. 390/2017 (σκ. 7)

¹⁶ Βλ. Ελ. Συν. Ολ. 390/2017 (σκ. 10)

¹⁷ Βλ. Ελ. Συν. Ολ. 390/2017 (σκ. 10)

στην ακώλυτη άσκηση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και στη μετέπειτα καταστολή φαινομένων διαφθοράς και αθέμιτων οικονομικών συναλλαγών μεταξύ αυτών και του κρατικού μηχανισμού, σε περίπτωση που τέτοιες πράξεις αποκαλυφθούν. Λαμβάνοντας υπόψη την μεγάλη σημασία των μέσων ενημέρωσης και των λειτουργών αυτών, δηλαδή των δημοσιογράφων, στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης και στην άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου στον πολιτικό κόσμο, αλλά και τα διδάγματα της κοινής πείρας σχετικά με τη συχνότητα τέτοιων αθέμιτων συνδέσεων, φαίνεται πως ο συγκεκριμένος αυτός και σαφής περιορισμός του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, δεν μπορεί να αποφευχθεί.

Μια ακόμα «ομάδα» προσώπων που βρίσκεται μεταξύ των υπόχρεων σε υποβολή ΔΠΚ είναι οι δικαστικοί και οι εισαγγελικοί λειτουργοί (περίπτωση ιβ. παρ. 1, αρ. 1 Ν. 2313/2003), καθώς και τα μέλη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους (περίπτωση μη. παρ. 1, αρ. 1 Ν. 2313/2003). Το δικαστικό σώμα, προστατεύεται από το Σύνταγμα με προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία, ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα εξάρτησης και ελέγχου των δικαστών από την νομοθετική και την εκτελεστική εξουσία (αρ. 87 Συντ.). Ωστόσο, ο νομοθέτης έκρινε πως οι εγγυήσεις αυτές δεν επαρκούν ώστε να διασφαλίζεται αποτελεσματικά η αποφυγή φαινομένων διαφθοράς. Με δεδομένη μάλιστα την νευραλγική θέση ενός - όχι μόνο κατά την συνταγματική επιταγή αλλά και εν τοις πράγμασι - ανεξάρτητου και αμερόληπτου συστήματος απονομής δικαιοσύνης, η επιλογή αυτή κρίνεται μάλλον δικαιολογημένη. Εξ άλλου, όπως έχει πια διαμορφωθεί με πλήθος αποφάσεων του ΕΔΔΑ αναφορικά με τις απαιτήσεις του κράτους δικαίου, αρκεί και μόνο υπόνοια περί της μη αμεροληψίας της δικαιοσύνης ώστε να τίθεται υπό καθεστώς σοβαρής αμφισβήτησης η ύπαρξη αδιαφάνειας και συνεπώς η έλλειψη αισθήματος εμπιστοσύνης των πολιτών προς τα δικαιοδοτικά όργανα, που αποτελεί καίριο πλήγμα για το κράτος δικαίου. Επιδιωκόμενος σκοπός εν προκειμένω είναι, όπως έχει γίνει νομολογιακά δεκτό¹⁸, η προστασία του θεσμού της Δικαιοσύνης από ανεδαφικές καταγγελίες σε βάρος των μελών του δικαστικού σώματος, η εμπέδωση του κύρους των δικαστικών λειτουργών, η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην δίκαιη άσκηση της δικαιοσύνης. Αυτά δε, τόσο προληπτικά όσο και κατασταλτικά αναφορικά με φαινόμενα και πρακτικές διαφθοράς¹⁹. Δηλαδή και αποθαρρύνεται ο λειτουργός, καθώς γνωρίζει πως δε θα παραμείνει συγκεκριμένη η παράνομη πράξη του, αλλά και η αποκάλυψη της παράνομης πράξης καθίσταται ευχερέστερη.

Αναφορικά με τον έλεγχο που ασκείται στην περιουσιακή κατάσταση των δικαστικών λειτουργών, είχε τεθεί υπό αμφισβήτηση το αν το σύστημα αυτό ελέγχου, πράγματι δεν θέτει εκποδών την πραγματική ανεξαρτησία των μελών του δικαστικού σώματος. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε πως οι αρμόδιες προς έλεγχο των υποβαλλομένων δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης επιτροπές, πριν τις αλλαγές που επέφεραν οι τροποποιήσεις του ν. 4571/2018 δεν αποτελούνταν στην πλειοψηφία τους

¹⁸ Βλ. ΣτΕ Ολ. 813/2019 (σκ. 20)

¹⁹ Βλ. ΣτΕ Ολ. 813/2019 (σκ. 20)

από δικαστικούς λειτουργούς (ανώτατους), ούτε και υπήρχε πρόβλεψη για ανάθεση της προεδρίας έστω των επιτροπών αυτών από δικαστικό λειτουργό. Ως εκ τούτου απουσίαζαν οι απαιτούμενες θεσμικές εγγυήσεις: πρόεδρος ήταν ανώτατος εισαγγελικός λειτουργός, δηλαδή πρόσωπο του οποίου οι εν γένει αρμοδιότητες συνίστανται στην διερεύνηση ποινικώς κολάσιμων πράξεων και τη συνακόλουθη άσκηση ποινικής δίωξης, ενώ ως μέλη της προβλέπονταν «στελέχη της Διοίκησης», άνευ πρόβλεψης ειδικών ικανοτήτων και προσόντων ανάλογων των ασκουμένων καθηκόντων, πλην ενός εξ αυτών, για το οποίο υπήρχε πρόβλεψη κατοχής πτυχίου νομικής σχολής. Το επιπλέον ζήτημα, εν προκειμένω είναι πως οι πράξεις των μελών των επιτροπών αλλά και των προσώπων που τα προτείνουν, υπόκεινται στον δικαστικό έλεγχο των προσώπων τα οποία αυτά ελέγχουν²⁰.

Έγινε, ακολούθως, δεκτό ότι ακριβώς εξαιτίας της θεμελιακής θέσης της Δικαιοσύνης και των λειτουργών αυτής στην οργάνωση του Κράτους, τα όργανα που καλούνται να προβούν σε έλεγχο των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης των δικαστών, πρέπει να είναι εξίσου εξοπλισμένα με εγγυήσεις ανεξαρτησίας, επομένως να απαρτίζονται κατά πλειοψηφία από δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, οι οποίοι ήδη απολαμβάνουν αυτή την ανεξαρτησία. Επομένως, ο νέος τρόπος συγκρότησης αυτών των επιτροπών (ενδεκαμελές συλλογικό όργανο συγκροτούμενο από τέσσερις ανώτατους δικαστές και δύο ανώτατους εισαγγελείς, τον Πρόεδρο της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, τον Υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και δύο βουλευτές, ως τακτικά μέλη και με Πρόεδρο τον αρχαιότερο από τα μέλη δικαστικό λειτουργό) παρέχει τις απαραίτητες θεσμικές εγγυήσεις.

Ωστόσο και οι δημόσιοι υπάλληλοι διαφόρων θέσεων, λ.χ. και μετακλητοί, και σωφρονιστικοί, καλούνται να δηλώσουν κατά τον διορισμό τους (σύμφωνα με τον υπαλληλικό κώδικα αρ. 28 παρ. 1) την περιουσιακή τους κατάσταση, αλλά και να υποβάλλουν ετήσια δήλωση περιουσιακής κατάστασης. Μάλιστα είχε γίνει νομολογιακά δεκτό πως οι διατάξεις αυτές ισχύουν και για τους ελεγκτές των ΔΟΥ και των Ελεγκτικών Κέντρων αλλά και για τους υπαλλήλους στους οποίους έχουν ανατεθεί ελεγκτικά καθήκοντα.²¹ Τα καθήκοντα αυτά σχετίζονται άμεσα με τον έλεγχο του τρόπου διαχείρισης του κρατικού χρήματος και συνεπώς για να υπάρξει αποτελεσματική πρόληψη αλλά και καταπολέμηση αθέμιτων οικονομικών συναλλαγών (λ.χ. χρηματισμού) προσώπων στις κρίσιμες αυτές θέσεις, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η «διαπίστωση της πραγματικής περιουσιακής και εν γένει οικονομικής κατάστασης του ελεγχομένου²²».

Η νομολογία του ΣτΕ, επίσης επιβεβαίωσε πρόσφατα πως στην υποχρέωση υποβολής ΔΠΚ υπάγονται και τα μέλη της Διοίκησης του Πανελλήνιου Ιατρικού

²⁰ Βλ. ΣτΕ Ολ. 813/2019 (σκ. 17)

²¹ Βλ. Ελ. Συν. Ολ. 2141/2017

²² Βλ. Ελ. Συν. 2173/2013

Συλλόγου, ο οποίος από το καταστατικό του αποτελεί ΝΠΔΔ και τα ΝΠΔΔ περιλαμβάνονται αδιάσπαστα στην διάταξη του άρθρου 1 του ν. 2313/ 2003. Δεν ασκεί επιρροή δηλαδή το αν (κατά τον ισχυρισμό του αιτούντος Συλλόγου) το νομικό αυτό πρόσωπο ασκεί όντως στην πράξη δημόσια εξουσία, καθώς δεν τίθεται τέτοια προϋπόθεση από τον νομοθέτη και «δεν υπάρχει έδαφος διαπλάσεως, πρωτογενώς και καθ' ερμηνείαν αυτού, νέων περιπτώσεων εξαιρέσεως από την κατηγορία αυτήν υποχρέων προσώπων²³». Η νομολογία αυτή έρχεται σε αντίθεση με την συλλογιστική του ποινικού δικαστή (στην περίπτωση του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου Αθηνών) που είχε προχωρήσει σε τελολογική συστολή του ίδιου άρθρου κρίνοντας πως τα Επιμελητήρια δεν εντάσσονται στον κρατικό μηχανισμό, είναι δηλαδή ενώσεις προσώπων (εμπόρων, επαγγελματιών) και όχι φορείς ασκήσεως δημόσιας εξουσίας²⁴. Ωστόσο, σε πολλά ΝΠΔΔ έχει ανατεθεί σήμερα η άσκηση ποικίλων αρμοδιοτήτων σχετικών ή με αντίκτυπο στις κρατικές αποφάσεις, και συνεπώς μια τέτοια διάκριση, θα μπορούσε εύκολα να οδηγήσει σε καταστρατήγηση του συστήματος του δημόσιου περιουσιακού ελέγχου.

2.3 Τα περιουσιακά αντικείμενα και ο τρόπος ελέγχου της αλήθειας των δηλώσεων.

Ως καταχωρούμενα περιουσιακά στοιχεία θεωρούνται ιδίως (αλλά όχι μόνον), βάσει του αρ. 2 του νόμου αυτού, τα κάθε πηγής έσοδα, ακίνητα και εμπράγματα δικαιώματα πάνω σε αυτά, μετοχές αλλοδαπών και ημεδαπών εταιρειών, ομόλογα, τραπεζικές καταθέσεις, η μίσθωση τραπεζικών θυρίδων (βάσει των τροποποιήσεων του ν. 4389/2016), μετρητά άνω των 30.000€ και κινητά άνω των 40.000€ (βάσει των τροποποιήσεων του ν. 4389/2016), οχήματα, πλωτά και εναέρια μεταφορικά μέσα, δανειακές υποχρεώσεις. Οι υπόχρεοι, καλούνται επίσης να δηλώνουν και τις μεταβολές που έχουν επέλθει στα περιουσιακά τους στοιχεία, όπως λ.χ. απώλεια, απόκτηση νέων, μεταβολή αξίας αυτών. Αναφορικά με το ύψος της αξίας των κινητών πραγμάτων που καλούνται να συμπεριλάβουν στην δήλωσή τους οι υπόχρεοι αξίζει να αναφερθεί πως το ζήτημα αυτό αντιμετώπισε και η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω.

Το σύστημα που καθιερώνεται με τον νόμο 3213/2003, όπως αυτό σήμερα ισχύει τροποποιημένος, προβλέπει και τον τρόπο ελέγχου και διακρίβωσης της αλήθειας των δηλώσεων των προσώπων που υποχρεούνται σε έλεγχο «πόθεν έσχες». Πιο συγκεκριμένα: Ο νομοθέτης με την παράγραφο 1 του άρθρου 3 του ν. 3213/2003 επιμερίζει σε κατηγορίες τα ελεγχόμενα πρόσωπα του άρθρου 1 και αναθέτει τον έλεγχο κάθε κατηγορίας σε διαφορετικό όργανο. Έτσι π.χ. συνιστά μια νέα ειδική επιτροπή ελέγχου (άρθρο 3-Α του ίδιου νόμου) στην οποία υπάγονται προς έλεγχο τα όργανα των

²³ Βλ. ΣτΕ 2227/2020 (σκ. 8)

²⁴ Βλ. Τριμ. Πλημ. Αθ. 300/2013

ανώτατων πολιτειακών βαθμίδων , αλλά επίσης και οι Δικαστικοί και οι Εισαγγελικοί λειτουργοί , ήτοι :

- α. Ο Πρωθυπουργός.
- β. Οι Αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Εθνικό ή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και όσων λαμβάνουν κρατική χρηματοδότηση.
- γ. Οι Υπουργοί, οι αναπληρωτές Υπουργοί και οι Υφυπουργοί.
- δ. Οι βουλευτές και οι ευρωβουλευτές.
- ε. Οι Περιφερειάρχες, οι Δήμαρχοι και όσοι διαχειρίζονται τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων της περίπτωσης β'.
- ιβ. Οι Δικαστικοί και οι Εισαγγελικοί λειτουργοί .

Τις υπόλοιπες κατηγορίες ελεγχόμενων προσώπων του άρθρου 1 τις υπάγει προς έλεγχο σε ήδη υφιστάμενα όργανα , ήτοι :

- στην Γ' Μονάδα Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, υπάγει τις περιπτώσεις στ' έως και ια', ιγ' έως και κδ', κζ', λδ' έως και λι', μα', μβ', μστ', μη' και μθ' της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του ιδίου νόμου ,

- στον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης υπάγει τις περιπτώσεις κστ', κθ', λ' έως και λγ', μ', μγ' έως και με' και μζ' της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του ιδίου νόμου

- και στον εποπτεύοντα την Υπηρεσία Εσωτερικών Υποθέσεων της Ελληνικής Αστυνομίας Εισαγγελικό Λειτουργό της Εισαγγελίας Εφετών Αθηνών (επικουρούμενο κατά περίπτωση και από άλλα πρόσωπα) , υπάγει τις περιπτώσεις κε' και κη' της παραγράφου 1 του άρθρου 1 του ιδίου νόμου

Στην παράγραφο 2 του ιδίου άρθρου και νόμου ορίζεται ότι ο έλεγχος διενεργείται εντός προθεσμίας (δίκην παραγραφής) πέντε ετών , πλην εάν προκύψουν σοβαρές ενδείξεις ή νέα αποδεικτικά στοιχεία τέλεσης ή απόπειρας τέλεσης του κακούργηματος της παραγράφου 3 του άρθρου 6 ή της παραγράφου 2 του άρθρου 6Α, οπότε ο έλεγχος μπορεί κατ' εξαίρεση να διενεργηθεί μέχρι τη συμπλήρωση της ποινικής παραγραφής των αδικημάτων. Ο έλεγχος της αρχικής δήλωσης αφορά στη διαπίστωση του αληθούς περιεχομένου, ανακριβειών και ελλείψεων για τα περιουσιακά στοιχεία που υφίστανται κατά τον χρόνο κτήσης της ιδιότητας. Για τα επόμενα έτη, ο έλεγχος της ετήσιας δήλωσης αφορά στη διαπίστωση του αληθούς περιεχομένου, ανακριβειών και ελλείψεων, για τις μεταβολές που επήλθαν στην περιουσιακή κατάσταση κατά το χρονικό διάστημα που αφορά η δήλωση.

Ο έλεγχος των ετήσιων δηλώσεων, εκτός από τη διαπίστωση του αληθούς περιεχομένου της δήλωσης, περιλαμβάνει, σε κάθε περίπτωση, τη διακρίβωση αν η απόκτηση νέων περιουσιακών στοιχείων ή η επαύξηση υφιστάμενων, δικαιολογείται από το ύψος των πάσης φύσεως εσόδων σε συνδυασμό με τις δαπάνες διαβίωσης των υπόχρεων σε δήλωση προσώπων. Η δήλωση δεν θεωρείται ανακριβής ή ελλιπής σε περίπτωση μη ουσιώδους ανακριβείας ή έλλειψης ή εφόσον, ύστερα από πρόσκληση του οργάνου ελέγχου, αποδεικνύεται η νομιμότητα της πηγής προέλευσης του στοιχείου που ανακριβώς έχει δηλωθεί. Στην παράγραφο 3 του ιδίου άρθρου και νόμου ορίζεται ότι τα ελεγκτικά όργανα έχουν την επικουρία τεχνικών και πληροφοριακών Συστημάτων Στην

παράγραφο 4 του ιδίου άρθρου και νόμου ορίζονται οιονεί ανακριτικές εξουσίες και ευχέρειες των ελεγκτικών οργάνων. Στην παράγραφο 5 του ιδίου άρθρου και νόμου ορίζεται ότι τα αναφερόμενα στο άρθρο 5 του ν. 3691/2008 πρόσωπα (σ.σ. κύκλος θεσμικών , ελεγκτικών - και όχι μόνον - οικονομικών δραστηριοτήτων) έχουν υποχρέωση να ενημερώνουν αμελλητί τα αρμόδια όργανα ελέγχου της παραγράφου 1 (σ.σ. τα ανωτέρω αναφερόμενα ελεγκτικά όργανα).

Στην παράγραφο 6 του ιδίου άρθρου και νόμου ορίζεται ότι τα ανωτέρω ελεγκτικά όργανα δεν υπόκεινται σε περιορισμούς διατάξεων περί τραπεζικού, χρηματιστηριακού, φορολογικού και επαγγελματικού απορρήτου των στοιχείων, τηρουμένων σε κάθε περίπτωση των περί εχεμύθειας διατάξεων του άρθρου 26 του Υπαλληλικού Κώδικα και με την επιφύλαξη των άρθρων 212, 261 και 262 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Επίσης ότι έχουν πρόσβαση στο «Σύστημα Μητρώων Τραπεζικών Λογαριασμών και Λογαριασμών Πληρωμών» σύμφωνα με το άρθρο 62 του ν. 4170/2013 (Α' 163) και στα λοιπά πληροφοριακά συστήματα και τις βάσεις δεδομένων που διαχειρίζονται άλλες δημόσιες υπηρεσίες, καθώς και στα στοιχεία φορολογικών ελέγχων που τηρούνται στην Α.Α.Δ.Ε. Στην παράγραφο 7 του ιδίου άρθρου και νόμου ορίζεται ότι τα ανωτέρω ελεγκτικά όργανα υπό προϋποθέσεις αποκτούν αρμοδιότητα και για τον/την σύζυγο ή το μέρος συμφώνου συμβίωσης των ως ανω ελεγχόμενων προσώπων.

Με το άρθρο 3Α προσδιορίζεται η συγκρότηση και το καθεστώς λειτουργίας της ειδικής ελεγκτικής επιτροπής για τα όργανα των ανώτατων πολιτειακών βαθμίδων και τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς.

Η επιτροπή αυτή είναι ανεξάρτητη και αποτελείται από 11 μέλη με ισάριθμους αναπληρωτές, διαθέτει δε διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια.

Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου αυτού η Επιτροπή συγκροτείται από :

- α) Τον Πρόεδρο της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας, ως Πρόεδρο, με τον αναπληρωτή του, που ορίζεται με απόφαση του Προέδρου της Βουλής.
- β) Τον Αρεοπαγίτη ως τακτικό μέλος, με τον αναπληρωτή του.
- γ) Δύο (2) Συμβούλους της Επικρατείας, ως τακτικά μέλη, με τους αναπληρωτές τους.
- δ) Τον Σύμβουλο του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ως τακτικό μέλος, με τον αναπληρωτή του.

Οι δικαστικοί λειτουργοί - μέλη της Επιτροπής και οι αναπληρωτές τους ορίζονται με απόφαση των Προέδρων των οικείων δικαστηρίων, ύστερα από ερώτημα του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

- ε) Τον Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, ως τακτικό μέλος, με τον αναπληρωτή του που ορίζεται με πράξη του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, μετά από ερώτημα του Υπουργού Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- στ) Τον Πρόεδρο της Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ως τακτικό μέλος με τον αναπληρωτή του.
- ζ) Τον Γενικό Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης, ως τακτικό μέλος με τον αναπληρωτή του.

- η) Τον Υποδιοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος, ως τακτικό μέλος, με τον αναπληρωτή του, που ορίζονται με απόφαση του Διοικητή της, μετά από ερώτημα του Προέδρου της Βουλής.
- θ) Τον βουλευτή της μεγαλύτερης σε δύναμη κοινοβουλευτικής ομάδας που μετέχει στην Κυβέρνηση, ως τακτικό μέλος με τον αναπληρωτή του που ορίζονται με ενυπόγραφη δήλωση του Προέδρου της εν λόγω κοινοβουλευτικής ομάδας.
- ι) Τον βουλευτή της μεγαλύτερης σε δύναμη κοινοβουλευτικής ομάδας που δεν μετέχει στην Κυβέρνηση, ως τακτικό μέλος, με τον αναπληρωτή του, που ορίζονται με ενυπόγραφη δήλωση του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης.

Κατά την παράγραφο 8 του άρθρου αυτού προβλέπεται η έκδοση κανονισμού λειτουργίας για αυτή την ειδική επιτροπή.

Σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 2 του ίδιου νόμου η παράλειψη υποβολής δηλώσεως ή η υποβολή ανακριβούς ή ελλιπούς δηλώσεως τιμωρείται με φυλάκιση και με χρηματική ποινή έως 100.000 ευρώ. Οι ποινές κλιμακώνονται αυστηροποιούμενες ανάλογα με την αξία του αποκρυπτόμενου περιουσιακού στοιχείου, ώστε για περιουσιακό στοιχείο αξίας ανώτερης των 30 χιλιάδων ευρώ προβλέπεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή από 10.000 έως 500.000 ευρώ. Σε περίπτωση δε που το αποκρυπτόμενο περιουσιακό στοιχείο έχει αξία άνω των 300.000 ευρώ, τότε προβλέπεται κάθειρξη μέχρι 10 ετών και χρηματική ποινή από 20.000 έως 1.000.000 ευρώ.

Τέλος δε το άρθρο 12 του ίδιου νόμου προβλέπει ότι σε βάρος του ελεγχόμενου καταλογίζεται χρηματικό ποσό μέχρι της αξίας περιουσιακού αποκτήματος, το οποίο απέκτησε ο ίδιος, ο/η σύζυγός του ή το πρόσωπο με το οποίο έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης ή το ανήλικό τέκνο του, εφόσον η προέλευση του περιουσιακού οφέλους δεν δικαιολογείται.

3. Κεφάλαιο Β΄

3.1 Η επίπτωση της ΔΠΚ στην προστασία της οικογενειακής ζωής του υπόχρεου.

Σύμφωνα με την παρ. 1, αρ. 1 ν. 2313/2003, «Δήλωση της περιουσιακής τους κατάστασης, των συζύγων τους ή των προσώπων με τα οποία έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και των ανήλικων τέκνων τους υποβάλλουν:.....». Δηλαδή, τα άτομα της άμεσης οικογένειας του προσώπου που κατέχει κάποια δημόσια θέση λόγω της οποίας περιλαμβάνεται και στην κατηγορία των υπόχρεων προσώπων. Τίθεται, λοιπόν, εν προκειμένω ο προβληματισμός, σχετικά με το αν δικαιολογείται αυτή η επέκταση του ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης και στα πρόσωπα του κοντινού οικογενειακού περιβάλλοντος του δημοσίου προσώπου. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να υπομνησθεί ότι σκοπός του ελέγχου αυτού είναι η ενίσχυση της διαφάνειας, δηλαδή η γνώση του περιεχομένου μιας απόφασης, αλλά και των λόγων και των γενικότερων παραγόντων που οδήγησαν στη λήψη της²⁵. Ωστόσο, ο έλεγχος αυτός τίθεται πέρα τόσο από την αναλυτική δημοσιοποίηση των λαμβανομένων αποφάσεων, όσο και από τον έλεγχο του ίδιου του προσώπου που συμμετέχει αποφασιστικά στη λήψη αυτών, και καταλαμβάνει και τους συζύγους και τα ανήλικα τέκνα του προσώπου αυτού.

Από την άλλη, το Σύνταγμα προστατεύει την οικογένεια (Αρ. 21 παρ. 1 Συντ.), όχι μόνο υπό την έννοια της ελευθερίας σύναψης γάμου ή μη, αλλά και υπό την έννοια της απαγόρευσης θέσπισης δυσμενών συνεπειών που να συνδέονται με την τέλεση του γάμου. Σε μια πρώτη ανάγνωση θα μπορούσε κανείς να πει πως εν προκειμένω υφίσταται μια τέτοια δυσμενής συνέπεια, αφού η σύναψη γάμου με πρόσωπο υπόχρεο προς υποβολή ΔΠΚ συνεπάγεται υπαγωγή και του/της συζύγου και των ανήλικων τέκνων στο καθεστώς αυτού του δημοσίου ελέγχου. Δεδομένης της θεμελιώδους σημασίας της οικογένειας ως πυρήνα της κοινωνικής ζωής στη χώρα μας, αλλά και της συνταγματικής της προστασίας, αντιλαμβάνεται κανείς πως είναι αναγκαία η ύπαρξη ενός συνταγματικού σκοπού, μιας συνταγματικής αρχής (και όχι μια απλής αρχής, θεμιτής, πολιτικής επίκαιρης²⁶ κλπ), ώστε να θεσμοθετηθεί μια ρύθμιση που συνεπάγεται «επιβάρυνση» ορισμένων προσώπων λόγω του οικογενειακού δεσμού με δημόσιο πρόσωπο.

Ως τέτοια συνταγματική αρχή, δικαιολογούσα τους τιθέμενους περιορισμούς, κρίνεται και η αρχή της διαφανούς δράσης της Διοίκησης. Ειδικότερα, ακριβώς λόγω των οικογενειακών δεσμών, καθίσταται σαφές στον νομοθέτη πως στο περιβάλλον αυτό μπορούν να αναζητηθούν τα πρόσωπα που θα διευκόλυναν ή θα συμμετείχαν στην τέλεση αθέμιτων οικονομικών συναλλαγών μεταξύ του υπόχρεου σε ΔΠΚ και σε τρίτο. Η κοινωνική εμπειρία καταδεικνύει πως η μεταφορά περιουσιακών στοιχείων μεταξύ μελών της οικογένειας, αποτελεί διαδεδομένη πρακτική αποφυγής του φορολογικού

²⁵ Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων, 2007, σελ. 29

²⁶ Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων, 2007, σελ. 36

ελέγχου και έτσι, η μη πρόβλεψη για τα μέλη της άμεσης οικογένειας και στον μηχανισμό του ελέγχου «πόθεν έσχες» θα τον καθιστούσε αποτελεσματικό, καθώς θα ήταν εύκολη η καταστρατήγηση των διατάξεων περί διαφάνειας με την τεχνική της περιέλευσης των περιουσιακών ωφελημάτων από παράνομες δραστηριότητες, όχι στον ίδιο τον ωφελούμενο μεν, ώστε να εμποδίζεται η διαπίστωση και η δίωξη αυτών, αλλά σε μέλη της οικογένειάς του που εκφεύγουν του ελέγχου, με το πλεονέκτημα όμως πως το ωφέλημα «εξακολουθεί να ωφελεί» τον υπόχρεο σε ΔΠΚ. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός πως στην βιβλιογραφία αλλά και την αρθρογραφία επί του θέματος, οι αναφορές που γίνονται αναφορικά με την υποχρέωση και των μελών της οικογένειας σε υποβολή ΔΠΚ, το αντιμετωπίζουν ως δεδομένο, γεγονός που αναδεικνύει την κοινωνική αποδοχή αυτής της ρύθμισης, λόγω του «αυτονόητου» χαρακτήρα της.

Ακόμη, διαπιστώνει κανείς πως τα μέλη της οικογένειας (σύζυγοι ή πρόσωπα μεταξύ των οποίων έχει συναφθεί σύμφωνο συμβίωσης καθώς και τα ανήλικα τέκνα) των υπόχρεων σε υποβολή ΔΠΚ προσώπων, εντάσσονται σε ένα δυσμενέστερο νομοθετικό καθεστώς, αυτού του Δημοσίου ελέγχου της περιουσιακής τους κατάστασης, λόγω της σχέσης τους με το πρόσωπο αυτό. Δημιουργείται, λοιπόν στην προκείμενη περίπτωση ο προβληματισμός αν πρόκειται για έμμεση διάκριση σε βάρος προσώπου, λόγω της σχέσης του με άλλο πρόσωπο²⁷, κάτι το οποίο θεωρείται ανεπίτρεπτο από την νομολογία του ΕΔΔΑ, δηλαδή με βάση το κριτήριο της παρόμοιας κατάστασης: αν σύζυγος ή ανήλικο τέκνο μη δημοσίου προσώπου θα υπαγόταν στην ρύθμιση περί ελέγχου της περιουσιακής του κατάστασης. Κάτι τέτοιο βέβαια δεν επιτρέπεται ούτε από τον ΧΘΔΕΕ (αρ. 2) αλλά ούτε και από τον ελληνικό Σύνταγμα (άρ. 5 παρ. 1 και 2).

Το μέτρο αυτό, λοιπόν, καλούμαστε να εξετάσουμε και από την άποψη της τήρησης της αρχής της αναλογικότητας, η οποία διέπει τους περιορισμούς που τίθενται στην άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων (αρ. 25 παρ. 1 Συντ.). Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να διερευνηθεί αν, δεδομένου ήδη του συνταγματικού σκοπού της ενίσχυσης της αρχής της διαφάνειας, το μέτρο της επιβολής περιουσιακού ελέγχου είναι πρόσφορο να λειτουργήσει προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, αν είναι αναγκαίο, αν δηλαδή δεν μπορεί να εξευρεθεί πρόσφορο μέτρο με ηπιότερα αποτελέσματα και αν το μέτρο είναι σύμφωνο με την εν στενή εννοία αναλογικότητα, δηλαδή αν δε βρίσκονται τα προκαλούμενα αποτελέσματα σε δυσαναλογία με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Από την παραπάνω ανάπτυξη προκύπτει πως το σύστημα του δημόσιου ελέγχου δεν είναι προφανώς μη πρόσφορο ή μη αναγκαίο, αφού κατά λογική συνέπεια αναδεικνύεται πως ο επιδιωκόμενος προληπτικός και κατασταλτικός έλεγχος θα απέβαινε άκαρπος αν του ελέγχου εξαιρούνταν τα πρόσωπα εκείνα που είναι κατά τα εμπειρικά δεδομένα τα πιθανότερα να συνδράμουν στην τέλεση παράνομων πράξεων σε βάρος του κράτους, λόγω του έντονου δεσμού που τους συνδέει με τους «πιθανούς παραβάτες». Ακολούθως, καταφάσκει και η εν στενή εννοία αναλογικότητα του μηχανισμού αυτού, εν όψει της τεράστιας και πολύπλευρης σημασίας της αρχής της διαφάνειας στην δράση του

²⁷ Βλ. Απόφαση ΕΔΔΑ Molla Sali κ. Ελλάδας (19-12-2018)

κρατικού μηχανισμού, που καλύπτει κάθε φάσμα αυτής αλλά και πρέπει να ανταποκρίνεται στις επιταγές της δημοκρατικής αρχής και του κράτους δικαίου από τις οποίες και πηγάζει.

Η απάντηση στον προβληματισμό αυτό, θα διέφερε πιθανότατα, αν στον κύκλο των προσώπων του περιβάλλοντος του υπόχρεου σε Δήλωση Περιουσιακής Κατάστασης προσώπου περιλαμβάνονταν και άτομα της ευρύτερης οικογένειάς του, λχ. γονείς, αδέρφια, συγγενείς εξ αγχιστείας, ή αν επεκτεινόταν και σε πρόσωπα με τα οποία προκύπτει πως συνδέονται με δεσμούς ιδιαίτερης φιλίας, ή αν η νομοθετική πρόβλεψη αφορούσε τα τέκνα και όχι τα ανήλικα τέκνα του υπόχρεου σε ΔΠΚ. Σε αυτή την περίπτωση θα επρόκειτο για υπέρμετρο περιορισμό ενός μεγάλου κύκλου προσώπων λόγω της σχέσης τους με τον/την υπόχρεο, ενώ αυτό θα αποτελούσε ίσως και αποτρεπτικό παράγοντα για την ανάληψη δημόσιων θέσεων ή την συμμετοχή στα κοινά από τον ίδιο τον υπόχρεο σε δήλωση. Άλλωστε ένα τέτοιο μέτρο δεν θα ήταν και εύκολα εφαρμόσιμο λόγω της μεγάλης έκτασης του ελέγχου που θα έπρεπε να ακολουθηθεί, με αποτέλεσμα να πρόκειται για μια χρονοβόρα διαδικασία και ως εκ τούτου πιθανώς ανεφάρμοστη στην πράξη, με δειγματοληπτικούς μόνο ελέγχους που δεν εγγυώνται την αποτελεσματικότητα.

3.2 Η επίπτωση της ΔΠΚ στην προστασία της ιδιοκτησίας του υπόχρεου

Με την έννοια των περιουσιακών στοιχείων που πρέπει να καταχωρηθούν από τα αναφερόμενα στον νόμο πρόσωπα στην δήλωση της περιουσιακής του κατάστασης, καθορίζονται ενδεικτικά και όχι περιοριστικά τα κάθε πηγής έσοδα, ακίνητα και εμπράγματα δικαιώματα πάνω σε αυτά, μετοχές αλλοδαπών και ημεδαπών εταιρειών, ομόλογα, τραπεζικές καταθέσεις, η μίσθωση τραπεζικών θυρίδων, μετρητά άνω των 30.000€ και κινητά άνω των 40.000€, οχήματα, πλωτά και εναέρια μεταφορικά μέσα, δανειακές υποχρεώσεις, καθώς και το τίμημα σε περίπτωση πώλησης και κάθε μεταβολή που θα προκύψει στα περιουσιακά αυτά στοιχεία. Στο άρθρο 12 του ν. 2313/2003 αναφέρεται επίσης πως «Σε βάρος του ελεγχόμενου καταλογίζεται χρηματικό ποσό μέχρι της αξίας περιουσιακού αποκτήματος, το οποίο απέκτησε ο ίδιος, ο/η σύζυγός του ή το πρόσωπο με το οποίο έχει συνάψει σύμφωνο συμβίωσης ή το ανήλικό τέκνο του, εφόσον η προέλευση του περιουσιακού οφέλους δεν δικαιολογείται.». Ο καταλογισμός γίνεται υπέρ του Δημοσίου από το αρμόδιο τμήμα του Ελεγκτικού Συνεδρίου σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Ο καταλογισμός αποκλείεται εάν το περιουσιακό στοιχείο έχει δημευθεί σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 9.». Τίθεται λοιπόν το ερώτημα αν αυτή η ρύθμιση συνιστά περιορισμό του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, όπως αυτό κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα (άρθρο 17 παρ. 1) και την ΕΣΔΑ (άρθρο 1 πρώτου πρόσθετου πρωτοκόλλου). Γίνεται γενικά δεκτό πως οι περιορισμοί της ιδιοκτησίας αναφέρονται κυρίως στον τρόπο άσκησης των ελευθεριών που προκύπτουν από αυτή, εφόσον συντρέχει δημόσιο συμφέρον και σχετική πρόβλεψη νόμου και εφόσον και

καθίσταται παντελώς αδρανές το ίδιο το δικαίωμα της ιδιοκτησίας²⁸. Στην περίπτωση όμως αυτή δεν μπορεί να γίνει λόγος για περιορισμός του δικαιώματος στην ιδιοκτησία, αφού το Σύνταγμα δεν εγγυάται το «ανέγγιχτο» των περιουσιακών στοιχείων που έχουν αποκτηθεί με παράνομες πράξεις, και δη με αθέμιτες συναλλαγές με το Δημόσιο, σε βάρος των οικονομικών αυτού. Κείται δηλαδή εκτός των ορίων της συνταγματικής προστασίας της ιδιοκτησίας, κατά ακριβή προσδιορισμό αυτής, η αξίωση πλουτισμού με έσοδα που προέρχονται από συμμετοχή σε πράξεις διαφθοράς και μάλιστα η διατήρηση αυτού σε καθεστώς κρυφό, ώστε να αποφευχθεί ο έλεγχος της πολιτείας αλλά και των πολιτών στο πλαίσιο της δημοκρατίας.

Είναι φανερό στο σημείο αυτό η προσπάθεια του νομοθέτη να συμπεριλάβει κάθε στοιχείο ιδιοκτησίας, ώστε να μην υπάρξει απλώς μεταβολή στον τρόπο με τον οποίο λαμβάνουν τα παράνομα περιουσιακά οφέλη τα δημόσια πρόσωπα που εμπλέκονται σε φαινόμενα διαφθοράς. Αν για παράδειγμα η δήλωση περιοριζόταν στην ακίνητη μόνο περιουσία του υπόχρεου προσώπου, τότε δε θα μπορούσε να ελεγχθεί αν η κακοδιαχείριση του δημοσίου χρήματος διοχετεύτηκε σε άλλου είδους περιουσιακά στοιχεία και όχι σε εμπράγματα δικαιώματα επί ακινήτων, ώστε ο έλεγχος θα καθίστατο αλυσιτελής.

3.3 Υποβολή ΔΠΚ και προστασία των προσωπικών δεδομένων του υπόχρεου

Στο άρθρο 2 παρ. 2 του ν. 2313/2003, προβλέπεται πως «Οι δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης των προσώπων των περιπτώσεων α' έως ε' του άρθρου 1 παράγραφος 1, δημοσιεύονται στον διαδικτυακό τόπο της Βουλής με μέριμνα του Προέδρου της Επιτροπής του άρθρου 3Α. Η δημοσιοποίηση λαμβάνει χώρα μετά τον έλεγχο και σε κάθε περίπτωση το αργότερο εντός τριών μηνών από την πάροδο της προθεσμίας της παραγράφου 2 του άρθρου 1. Η δημοσιοποίηση των δηλώσεων διαρκεί όσο η θητεία των υπόχρεων πλέον τριών ετών από την λήξη αυτής. Το αντικείμενο της δημοσιοποίησης και ιδίως η μορφή, ο τύπος, τα προς δημοσίευση συγκεντρωτικά ή μη στοιχεία ορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία εκδίδεται το αργότερο τέσσερις (4) μήνες μετά τη δημοσίευση του παρόντος νόμου. Από τη δημοσιοποίηση εξαιρούνται σε κάθε περίπτωση εκείνα τα στοιχεία που είναι ικανά να προκαλέσουν βλάβη στη ζωή ή την περιουσία του δηλούντος και της οικογένειάς του, όπως διεύθυνση κατοικίας, αριθμοί κυκλοφορίας μεταφορικών μέσων, αριθμός φορολογικού μητρώου, τα χρήματα και κινητά των υποπεριπτώσεων ν και νί της περίπτωσης α' της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 3213/2003 κ.λπ. Η δημοσίευση των δημοσιοποιούμενων στοιχείων στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης επιτρέπεται υπό την προϋπόθεση ότι δημοσιεύεται ολόκληρο το περιεχόμενό τους. Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι επιτρεπτή η επιλεκτική δημοσιοποίηση ονομαστικών στοιχείων.».

²⁸ Χρυσόγονος Κ., Βλαχόπουλος Σπ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2017, σελ. 401

Ως προς την νομοθετική αυτή πρόβλεψη, εγείρεται το ερώτημα της παραβίασης των προσωπικών δεδομένων των υπόχρεων σε ΔΠΚ προσώπων, λόγω της ευρείας δημοσιοποίησης των περιουσιακών τους στοιχείων τους, καθώς και αυτών των συζύγων τους και των ανήλικων τέκνων τους. Στο σημείο αυτό, είναι αναγκαία η διευκρίνιση ότι η προστατευτική εμβέλεια των δικαιωμάτων αφενός στην ιδιωτική ζωή (αρ. 9 παρ. 1 Συντ.) και αφετέρου στα προσωπικά δεδομένα (αρ. 9Α Συντ.) «συμπίπτουν εν μέρει αλλά δεν ταυτίζονται²⁹», καθώς υπάρχουν προσωπικά στοιχεία της ζωής ενός ατόμου που λόγω της «δημόσιας» διάστασής τους, δεν μπορούν να περιληφθούν και στην έννοια της ιδιωτικής ζωής, όπως λχ. η ποινική καταδίκη, αλλά και επειδή συχνά η ιδιωτική ζωή προστατεύει ένα ευρύτερο φάσμα πτυχών «που δεν συνδέονται με τη διαχείριση πληροφοριών³⁰», όπως λχ η προστασία του ασύλου της κατοικίας. Η δυσχέρεια στην ακριβή αυτή διάκριση, ιδιαίτερα στο καθεστώς ελέγχου «πόθεν έσχες» προκύπτει και από την συχνά αδιάστικτη χρήση αυτών των άρθρων από τη νομολογία, όπως θα αναλυθεί και κατωτέρω³¹. Επιπλέον, θα πρέπει να τονιστεί πως η σχέση μεταξύ της αρχής της διαφάνειας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν λαμβάνει μόνο τη μορφή της σύγκρουσης, καθώς αφενός η ίδια η προστασία των προσωπικών δεδομένων ενός ατόμου μπορεί να αποτελεί πτυχή της διαφανούς κρατικής δράσης, με την ύπαρξη επαρκών εγγυήσεων σχετικά με την επεξεργασία τους, την πρόσβαση σε αυτά, και την γνώση του υποκειμένου αναφορικά με τον τρόπο και τους σκοπούς χρήσης τους. Επιπλέον όμως, «η διαφάνεια αποτελεί μια από τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της προστασίας των προσωπικών δεδομένων³²», βάσει του νομοθετικού καθεστώτος του ν. 2472/ 1977 σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα.

Από τον νόμο προβλέπεται η ανάρτηση (για τη διάρκεια της θητείας τους πλέον τριών ετών από τη λήξη αυτής) στον διαδικτυακό τόπο της Βουλής των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης των εξής προσώπων: του Πρωθυπουργού, των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Εθνικό ή το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθώς και όσων λαμβάνουν κρατική χρηματοδότηση, των Υπουργών, των αναπληρωτών Υπουργών και των Υφυπουργών, των βουλευτών και των ευρωβουλευτών, καθώς και των Περιφερειάρχων, των Δημάρχων και όσων διαχειρίζονται τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων της περίπτωσης β'. Πρόκειται για τα πιο «προβεβλημένα» δημόσια πρόσωπα, που σχετίζονται άμεσα με την πολιτική και την διακυβέρνηση, οι περισσότεροι δε εξ αυτών ελέγχονται από τον λαό, οπότε ανακύπτει και το ζήτημα του ελέγχου με σκοπό την ανάληψη της πολιτικής ευθύνης στο πλαίσιο της δημοκρατικού πολιτεύματος, όπου το εκλογικό σώμα εκφράζεται μέσω της ψήφου του. Αναφορικά με το ζήτημα της

²⁹ Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων, 2007, σελ. 53

³⁰ Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων, 2007, σελ. 54

³¹ Βλ. ΣτΕ ΟΛ. 813/ 2019

³² Βλαχόπουλος Σπ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και Προστασία προσωπικών δεδομένων, 2007, σελ. 73-74

πιθανής προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ατόμων αυτών και των μελών της άμεσης οικογένειάς τους, έχει γνωμοδοτήσει σχετικά η ΑΠΔΠΧ³³ κρίνοντας πως κατ' αρχήν η (βάσει των τροποποιήσεων του ν. 4389/ 2016) ανάρτηση στο διαδίκτυο όλων των περιουσιακών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων και των κινητών μεγάλης αξίας (άνω των 30.000€) και των μετρητών άνω των 15.000€ εκτός καταθέσεων ή θυρίδων, συνεπάγεται δυσανάλογο (πέρα δηλαδή των συνταγματικών ορίων του κριτηρίου της αρχής της αναλογικότητας) κίνδυνο και την περιουσία και τη ζωή των υπόχρεων προσώπων, χωρίς ο υπέρμετρος αυτός κίνδυνος να δικαιολογείται από αντίστοιχο σκοπό δημοσίου συμφέροντος. Ο κίνδυνος δε αυτός δεν αντισταθμίζεται από επαρκή μέτρα προστασίας των αγαθών αυτών, ενώ προς τούτο πρέπει να ληφθεί υπόψη και η παρ. 3 αρ 173 του ν. 4389/2016, η οποία ρητά εξαιρεί τη δημοσιοποίηση εκείνων των περιουσιακών στοιχείων από όπου μπορεί να προκύψει «βλάβη στη ζωή ή την περιουσία του δηλούντος και της οικογένειάς του». Η Αρχή, επομένως καταλήγει στην γνωμοδότησή της αυτή πως σύμφωνη με τη συνταγματική αρχή της αναλογικότητας θα είναι δημοσιοποίηση στον ιστότοπο της Βουλής «μόνο για τις περιπτώσεις των πρόσθετων στοιχείων των μετρητών και των κινητών που φυλάσσονται στις θυρίδες³⁴». Είχε, βέβαια προηγηθεί γνωμοδότηση της αρχής επί ομοίου θέματος, όπου διαπίστωνε πως παρόμοια πρόβλεψη για δημοσίευση σε διαδικτυακούς χώρους ευρείας πρόσβασης του κοινού³⁵, η οποία ακολουθήθηκε και από νεότερη στην οποία τέθηκε ο προβληματισμός της αρχής³⁶ αναφορικά με το χρονικό διάστημα ανάρτησης και προσβασιμότητας των δεδομένων αυτών.

Η ανάρτηση στον διαδικτυακό τόπο της Βουλής γίνεται συγκεκριμένα στην επιμέρους ενότητα «Οργάνωση και Λειτουργία» και ειδικότερα στην υπό-ενότητα «Επιτροπή Ελέγχου Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης³⁷», ενώ κατά τον χρόνο συγγραφής της παρούσας βρίσκονται αναρτημένες οι Δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης των ετών 2020, 2019, 2018, 2017 και 2016, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον νόμο. Επιπλέον η αναζήτηση των δηλώσεων των υπόχρεων, γίνεται αλφαβητικά³⁸, όχι δηλαδή βάσει της σημασίας ή του «κύρους» των αξιωμάτων που τα πρόσωπα αυτά κατέχουν.

Αναφορικά δε με την υποχρέωση βάσει του άρθρου 173, του ν. 4389/2016, για δήλωση, επιπλέον όσων ήδη προβλέπονταν, και των μετρητών που βρίσκονταν σε θυρίδες τραπεζών και αυτών που βρίσκονταν εκτός καταθέσεων ταμειευτηρίων κλπ, αλλά και των κινητών μεγάλης αξίας (άνω των 30.000€) και των κινητών που βρίσκονταν σε

³³ Βλ. Γνμδ. ΑΠΔΠΧ 6/ 22-07-2016 (Αριθ. Πρωτ.: Γ/ΕΞ/3996-3/22-07- 2016)

³⁴ Βλ. Γνμδ. ΑΠΔΠΧ 6/ 22-07-2016 (Αριθ. Πρωτ.: Γ/ΕΞ/3996-3/22-07- 2016)

³⁵ Βλ. Γνμδ ΑΠΔΠΧ 7/ 2011

³⁶ Βλ. Γνμδ ΑΠΔΠΧ 3/ 2018

³⁷ <https://www.hellenicparliament.gr/Organosi-kai-Leitourgia/epitropi-elegxou-ton-oikonomikon-ton-komaton-kai-ton-vouleftwn/dilosi-periouseiakis-katastasis-arxiki>

³⁸ <https://www.hellenicparliament.gr/Organosi-kai-Leitourgia/epitropi-elegxou-ton-oikonomikon-ton-komaton-kai-ton-vouleftwn/Diloseis-Periouseiakis-Katastasis2020>

θυρίδες, η ΑΠΔΠΧ διατύπωσε την ακόλουθη γνώμη³⁹: είναι μεν επιτρεπτή η συλλογή των μετρητών, είτε ευρίσκονται σε θυρίδες είτε εκτός τραπεζικών καταθέσεων, καθώς μόνο έτσι μπορεί να καταστεί αποτελεσματικός ο έλεγχος της περιουσιακής κατάστασης των δηλούντων προσώπων, χωρίς να υπερβαίνει τα όρια της αναλογικότητας σε σχέση με τον συνταγματικό σκοπό που καλείται να εξυπηρετήσει, δηλαδή «τη διαφάνεια του πολιτικού και δημόσιου βίου». Ωστόσο, δεν ισχύει το ίδιο και τα κινητά μεγάλης αξίας και τα ευρισκόμενα εντός θυρίδων, καθώς η συλλογή αυτών συνιστά υπέρμετρο περιορισμό της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των δηλούντων. Τούτο διότι, η επιταγή αυτή δε συνοδεύεται από ρητό και ορισμένο τρόπο υπολογισμού της αξίας αυτών. Συνεπώς δεν πληροί η ρύθμιση αυτή το επιμέρους κριτήριο της προσφορότητας αναφορικά με την εξυπηρέτηση του συνταγματικού σκοπού, που έγκειται στον έλεγχο των περιουσιακών στοιχείων και των πηγών αυτών. Αυτό βέβαια δεν καθιστά αυτομάτως απρόσφορη και τη συλλογή εκείνων των αντικειμένων, των οποίων η αξία προσδιορίζεται από υπάρχοντα στοιχεία, λ.χ. παραστατικά αγοράς, επιβολή φόρου κληρονομιάς. Ακολούθησαν επίσης αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας που έκριναν μη νόμιμη την υποχρέωση δηλώσεως μετρητών άνω των 15.000 €, που βρίσκονται εκτός τραπεζικών, καθώς και των κινητών πραγμάτων αξίας μεγαλύτερης των 30.000⁴⁰ €. Τούτο διότι δεν είναι σκοπός της νομοθετικής αυτής ρύθμισης η κατάρτιση περιουσιολογίου, αλλά ο έλεγχος της περιουσιακής κατάστασης, ο οποίος όμως δεν μπορεί να εξυπηρετηθεί από τη δήλωση των μετρητών, αφού η ακρίβεια της δήλωσης αυτής είναι δυσχερέστατο να διαπιστωθεί και κατά συνέπεια καθίσταται το μέτρο αυτό απρόσφορο⁴¹.

Σήμερα το άρθρο 2 του νόμου 2313/2003, όπως προέκυψε μετά τις τροποποιήσεις που επέφεραν στο σύστημα περιουσιακού ελέγχου οι διατάξεις του ν 4571/ 2018 περιλαμβάνει μεταξύ των δηλωτέων περιουσιακών στοιχείων το σύνολο των μετρητών, που δεν περιλαμβάνονται στην περίπτωση ιν του ίδιου άρθρου (καταθέσεις σε τράπεζες, ταμειευτήρια, πιστωτικά ιδρύματα) εφόσον το συνολικό ποσό υπερβαίνει τις τριάντα χιλιάδες (30.000) ευρώ καθώς και κάθε κινητό που η αξία του υπερβαίνει το ποσό των σαράντα χιλιάδων (40.000) ευρώ, συμπεριλαμβανομένου Φ.Π.Α. με την σημείωση ότι «Η δηλούμενη αξία συνοδεύεται από τα παραστατικά αγοράς ή τα νόμιμα φορολογικά παραστατικά ή εκτίμηση της εμπορικής αξίας του κινητού από εκτιμητή που περιλαμβάνεται στο μητρώο πιστοποιημένων εκτιμητών που τηρείται στο Υπουργείο Οικονομικών» (περίπτωση 6 του ίδιου άρθρου).

Επί των αυτών ζητημάτων κρίνει και σε μεταγενέστερες αποφάσεις του το Συμβούλιο της Επικρατείας⁴², λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη του μεταξύ άλλων και την τεχνική έκθεση του ΟΟΣΑ του έτους 2018, αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του

³⁹ Βλ. Γνμδ. ΑΠΔΠΧ 6/ 22-07-2016 (Αριθ. Πρωτ.: Γ/ΕΞ/3996-3/22-07- 2016)

⁴⁰ Βλ. ΣτΕ Ολ. 3312/ 2017

⁴¹ Βλ. ΣτΕ Ολ. 2649/ 2017

⁴² Βλ. ΣτΕ Ολ 813 και 814/ 2019

συστήματος του δημοσίου ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης στην Ελλάδα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην έκθεση αυτή, «κρίνεται σκόπιμο ο Έλληνας νομοθέτης να εξετάσει σε ποιο βαθμό η υποχρέωση δήλωσης κινητών πραγμάτων μεγάλης αξίας μπορεί να διατηρηθεί, πιθανόν με νέα μορφή και διατύπωση. Η υποχρέωση αυτή συνιστά κοινό χαρακτηριστικό των συστημάτων ελέγχου που εστιάζουν στον εντοπισμό του αδικαιολόγητου πλουτισμού. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι το ελληνικό σύστημα ελέγχου δεν προβλέπει εκτίμηση της αξίας από τους υπόχρεους, πλην ορισμένων εξαιρέσεων⁴³». Το ΣτΕ δέχεται πως με τις τροποποιήσεις του ν. 4571/ 2018 προέκυψε ένα νέο σύστημα περιουσιακού ελέγχου, στο πλαίσιο του οποίου οι διατάξεις αυτές δεν αντίκεινται στα άρθρα 5 παρ. 1, 9 παρ. 1 και 9Α 25 παρ. 1 εδ. δ του Συντάγματος, με ύπαρξη ωστόσο αντίθετης μειοψηφίας η οποία υποστηρίζει πως δεν πρόκειται για πρόσφορο μέσο επίτευξης του σκοπού του νομοθέτη, δηλαδή τη μη αύξηση της περιουσίας των υπόχρεων σε ΔΠΚ με έσοδα που προέρχονται από αθέμιτες χρηματικές συναλλαγές με το Δημόσιο⁴⁴.

⁴³ Τεχνική Έκθεση για το Σύστημα Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης στην Ελλάδα, σελ. 25 (<https://aead.gr/images/manuals/7.1.1-technical-report-asset-declarations-greece-el.pdf>).

⁴⁴ Βλ. ΣτΕ Ολ 813/ 2019 (σκ. 27).

4. 4. Συμπεράσματα – Προβληματισμοί

Από τη γενικότερη θεώρηση του συστήματος του περιουσιακού ελέγχου «πόθεν έσχες» διαφαίνεται ήδη ο βασικός σκοπός που αυτό το σύστημα εξυπηρετεί. Πρόκειται για την ενίσχυση της συνταγματικής αρχής της διαφάνειας, η οποία είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την δημοκρατική αρχή και το κράτος δικαίου, έτσι ώστε τίθεται ως απαραίτητη προϋπόθεση της πραγματικής και όχι μόνο συνταγματικά προβλεπόμενης ρύθμισης αυτών. Η διαφάνεια της κρατικής δράσης, συνυφαίνεται επομένως με όλους τους νευραλγικούς τομείς λήψης αποφάσεων, που σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό αφορούν στην διαχείριση του δημόσιου χρήματος, όπως λ.χ. με την σύναψη δημοσίων συμβάσεων, την επιλογή μεταξύ εναλλακτικών κατευθύνσεων για την εφαρμογή μιας κυβερνητικής πολιτικής κ.α.

Στο σύγχρονο δημοκρατικό πολίτευμα, οι πολίτες εκδηλώνουν δια της ψήφου τους τη συνολική λαϊκή τους βούληση, η οποία αποτελεί ταυτόχρονα επικύρωση ή απόρριψη των επιλογών και της διακυβέρνησης που ασκήθηκε από την απερχόμενη σύνθεση της Βουλής. Επιπλέον, και οι κατέχοντες τις θέσεις των τοπικών αρχών (ΟΤΑ) προέρχονται από επιλογή των πολιτών (αιρετοί), ενώ πολλές από τις θέσεις που βρίσκονται στις ανώτατες βαθμίδες της Δημόσιας Διοίκησης, αποτελούν επιλογές των μελών της Κυβέρνησης. Αυτό δικαιολογεί και την ανάγκη διενέργειας ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης αυτών, ώστε να προλαμβάνονται φαινόμενα διαφθοράς που ζημιώνουν το κράτος και υποβαθμίζουν την ποιότητα της δημοκρατίας. Δεδομένων, όμως, των πολλών πτυχών της ζωής τις οποίες ρυθμίζει το κράτος μέσω των πολλών του υπηρεσιών αλλά και των νομικών προσώπων που ιδρύει προς τούτο, καθώς και των υπαλλήλων που καταλαμβάνουν τις θέσεις αυτές και ασκούν τις αντίστοιχες αρμοδιότητες, ο έλεγχος αυτός αναγκαία επεκτείνεται και στα πρόσωπα αυτά. Ο λόγος προς τούτο δεν είναι άλλος από την άμεση συνάφεια μεταξύ της άσκησης των καθηκόντων τους με τη διασφάλιση του καθεστώτος διαφάνειας μέσω της αποφυγής (αλλά και της καταστολής) αθέμιτων συναλλαγών μεταξύ των προσώπων αυτών και του Δημοσίου. Προκύπτει, ως εκ τούτου, ένας μακροσκελής κατάλογος περιπτώσεων προσώπων, κατεχόντων δημόσιες θέσεις, ιδιωτών, μελών ΝΠΔΔ αλλά και ΝΠΙΔ, οι οποίοι υπάγονται σε έλεγχο της περιουσιακής τους κατάστασης. Υπήρξε δηλαδή μια προσπάθεια του νομοθέτη να καλυφθεί κάθε πιθανή περίπτωση ατόμων που λόγω των θέσεών τους θα μπορούσαν να δράσουν κατά παράνομο και επιζήμιο για το κράτος τρόπο, προσβλέποντας σε προσωπικά τους οικονομικά και περιουσιακά ειδικότερα συμφέροντα, παρά στη χρηστή άσκηση των καθηκόντων τους.

Ο έλεγχος αυτός συνίσταται αρχικά στην αρχική (κατά την ανάληψη των καθηκόντων τους) δήλωση της περιουσιακής τους κατάστασης και στην έκτοτε ετήσια επανα-δήλωσή της, ώστε να είναι ευχερές στα αρμόδια όργανα ελέγχου «πόθεν έσχες» να διαπιστώσουν τις μεταβολές που προέκυψαν στην περιουσία των δηλούντων και στη συνέχεια το αν οι μεταβολές αυτές, για την ακρίβεια, οι επαυξήσεις, δικαιολογούνται από τα λοιπά περιουσιακά τους στοιχεία και τα έσοδά τους ή αν υπήρξαν αποτέλεσμα –

όφελος από παράνομες ενέργειες. Το τεκμήριο αυτό που δημιουργείται από τον νόμο υπέρ της ύπαρξης συνάφειας μεταξύ της επαύξησης της περιουσίας και της εικαζόμενης αθέμιτης ενέργειας διαφθοράς, δεν βλάπτει τα δικαιώματα των ελεγχομένων, καθώς αυτοί έχουν τη δυνατότητα να ανταποδείξουν τον σύννομο τρόπο κτήσης των νέων περιουσιακών στοιχείων δικαιολογώντας αυτή. Για τον σκοπό αυτό, τα αρμόδια ελεγκτικά όργανα δεν υπόκεινται σε περιορισμούς διατάξεων περί τραπεζικού, χρηματιστηριακού, φορολογικού και επαγγελματικού απορρήτου.

Μάλιστα, με στόχο την αποτελεσματική και όχι κατ' επίφαση μόνο εφαρμογή αυτού του συστήματος ελέγχου, οι υπόχρεοι καλούνται να δηλώσουν όχι μόνο τη δική τους περιουσιακή κατάσταση, αλλά και των συζύγων τους ή των προσώπων με τα οποία έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης και των ανήλικων τέκνων τους. Επίσης, λόγω της κεφαλαιώδους σημασίας τους για την εύρυθμη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος μέσω του ελέγχου των πολιτικών πέρα από τα όρια των δυνατοτήτων των απλών πολιτών, αλλά και λόγω του ρόλου που επιτελούν στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, περιλαμβάνονται στα υπόχρεα πως Δήλωση Περιουσιακής Κατάστασης Πρόσωπα κι οι ιδιοκτήτες, μέτοχοι και υπεύθυνοι των μέσων ενημέρωσης αλλά και οι δημοσιογράφοι. Μολονότι δεν υπάρχει προφανής σύνδεση των προσώπων αυτών (όπως αντίστοιχα και των μελών της διοίκησης αθλητικών ομοσπονδιών) και του Δημοσίου, ώστε να «τεκμαίρεται» συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων και τη διαχείριση του κρατικού χρήματος, κρίνονται ως άτομα για τα οποία δεν μπορεί να αποκλειστεί πάντως η σοβαρή πιθανότητα ανάμιξης σε συναλλαγές με το Δημόσιο (λ.χ. στον τρόπο χρηματοδότησης αυτών) και λόγω του κομβικού τους ρόλου, πρέπει να διασφαλιστεί η διαφάνεια της δράσης τους. Το ίδιο ισχύει και για τους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, οι οποίοι περιβάλλονται από ιδιαίτερη προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία κατά συνταγματική πρόβλεψη. Ωστόσο, η αξία της αμερόληπτης Δικαιοσύνης για την ανάπτυξη της εμπιστοσύνης των πολιτών στο κράτος δικαίου και ειδικότερα στο κράτος τους, καθιστά αναγκαία την επέκταση του ελέγχου περιουσιακής κατάστασης και στα μέλη της. Στην περίπτωση αυτή, βέβαια, λαμβάνονται ιδιαίτερα μέτρα για την διασφάλιση της εξακολούθησης της ανεξαρτησίας των μελών του δικαστικού και εισαγγελικού σώματος: αυτό επιτυγχάνεται με την πρόβλεψη επιτροπής απαρτιζόμενης κατά πλειοψηφία από δικαστικούς λειτουργούς και όχι από ανώτερα ή κατώτερα στελέχη της Διοίκησης, ώστε αυτά να βρίσκονται εκτός του ιεραρχικού ελέγχου που ασκείται στο πλαίσιο της εκτελεστικής εξουσίας και των πιέσεων που είναι πιθανό να προκύψουν από αυτόν.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως το καθεστώς αυτό του δημοσίου περιουσιακού ελέγχου, όχι μόνο καθιστά ευχερέστερη την αποκάλυψη περιστατικών διαφθοράς, χάρη στις ειδικές ελεγκτικές επιτροπές και την καθ' έτος υποβολή της δήλωσης αυτής, αλλά αποσκοπεί και στο να αποθαρρύνει την εμφάνιση τέτοιων φαινομένων: η ύπαρξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος καταστολής, δρα αποτρεπτικά και για εκείνους τους δημοσίους λειτουργούς που θα δέχονταν ή θα επεδίωκαν να εμπλακούν σε αθέμιτες

συναλλαγές με το Δημόσιο ή με τρίτους σε βάρος του Δημοσίου. Στην στιβαρότητα αυτού του συστήματος συντελεί και η πρόβλεψη ποινικών κυρώσεων σε περίπτωση είτε μη υποβολή ΔΠΚ είτε ελλιπούς ή ανακριβούς δήλωσης.

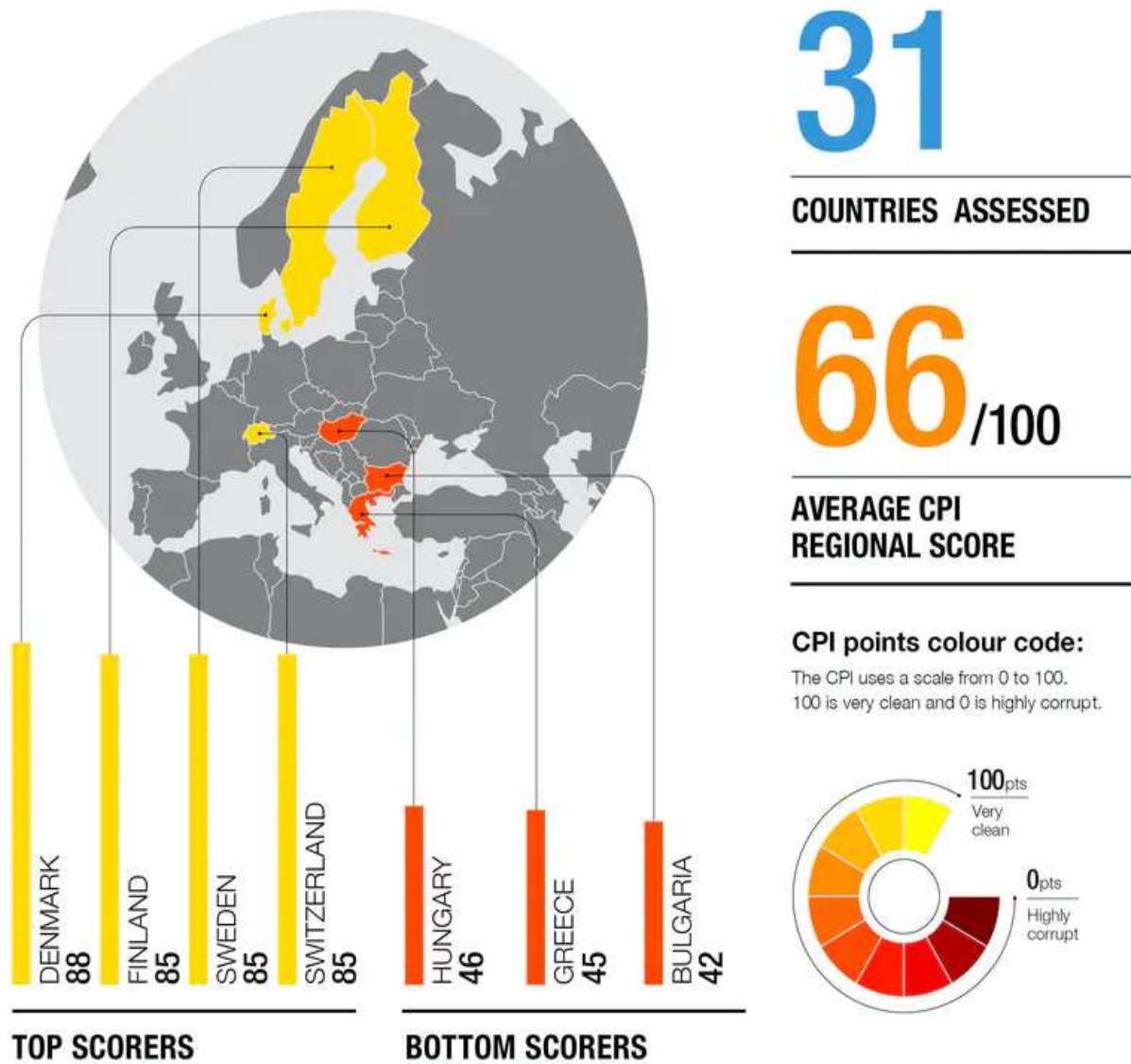
Το αυστηρό αυτό σύστημα ελέγχου της περιουσιακής κατάστασης, συχνά αποδεικνύεται πως συνεπάγεται περιορισμούς στα συνταγματικά δικαιώματα των υπόχρεων σε υποβολή ΔΠΚ προσώπων, με κυριότερα αυτά της οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής των προσώπων αυτών, καθώς και των προσωπικών τους δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, το γεγονός πως συμπεριλαμβάνονται στην δήλωση και τα περιουσιακά στοιχεία των συζύγων και των ανήλικων τέκνων, αποτελεί μια επιβάρυνση στην συνταγματική προστασία της οικογένειας, καθώς η εγγύηση αυτή του Συντάγματος καλύπτει και την απαγόρευση δυσμενέστερης μεταχείρισης, όπως συμβαίνει εν προκειμένω με την αναγκαστική εκ του νόμου δημοσιοποίηση και των δικών τους περιουσιακών στοιχείων. Επιπλέον, η απαίτηση του νόμου για την συμπερίληψη στη δήλωση και των κινητών μεγάλης αξίας αλλά και των μετρητών που βρίσκονται εκτός τραπεζικών καταθέσεων, σημαίνουν τον περιορισμό της ιδιωτικής τους ζωής, αλλά και τον περιορισμό στην προστασία των προσωπικών τους δεδομένων, όπως έχει νομολογιακά κριθεί (αλλά και από πράξεις της ΑΠΔΠΧ), αλλά και γίνει αποδεκτό από τον νομοθέτη, γεγονός που προκύπτει και από τη μεταβολή του σχετικού νομοθετικού πλαισίου σε ακολουθία των σχετικών αποφάσεων. Βέβαια, υπήρξε και σχετική νομοθετική πρόβλεψη, ώστε η δημοσιοποίηση των προσωπικών αυτών δεδομένων, να μη γίνεται στην περίπτωση των στοιχείων εκείνων, η γνώση του κοινού για τα οποία μπορεί να οδηγήσει σε διακινδύνευση της περιουσίας και της ζωής των υπόχρεων και των μελών της οικογένειάς τους.

Οι περιορισμοί αυτοί, έχουν κριθεί ως κατ' αρχήν συνταγματικά ανεκτοί, καθώς βρίσκονται σε συμφωνία με τις επιταγές της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας. Πιο συγκεκριμένα, εξυπηρετούν έναν επιτακτικό δημόσιο σκοπό, που μάλιστα συνιστά και συνταγματική αρχή, τη διαφάνεια στη δράση του κρατικού μηχανισμού. Επιπλέον, κρίνονται πρόσφοροι για την εν τοις πράγμασι επίτευξη του σκοπού αυτού, αφού, χωρίς τον έλεγχο της περιουσιακής κατάστασης των υπόχρεων προς υποβολή ΔΠΚ προσώπων, θα ήταν εξαιρετικά δυσχερές αν όχι αδύνατο να παρακολουθηθεί το αν δικαιολογείται η επαύξηση της περιουσίας τους ή αν συνιστά όφελος από παράνομες πράξεις διαφθοράς. Ακόμα, ηπιότερες μορφές ελέγχου θα καθιστούσαν τον έλεγχο αυτό αλυσιτελή και επομένως πρέπει να θεωρηθεί πως οι περιορισμοί αυτοί είναι και αναγκαίοι για την ενίσχυση της διαφάνειας και την πάταξη της διαφθοράς, ενώ, τέλος, οι επιπτώσεις των περιορισμών αυτών δε βρίσκονται σε δυσανάλογη σχέση προς τον επιδιωκόμενο σκοπό.

Βέβαια, η συνταγματική αρχή της διαφάνειας που αποτελεί τον δικαιολογητικό λόγο των τιθέμενων περιορισμών, έχει κατ' εξοχήν αποδέκτες αυτής τους πολίτες. Είναι δηλαδή οι πολίτες (αλλά και το γενικότερο δημόσιο συμφέρον) εκείνοι που πρέπει να «πειστούν» σχετικά με το επίπεδο της διαφανούς δράσης του κρατικού μηχανισμού, ώστε να εμπεδωθεί η εμπιστοσύνη προς τη δημοκρατία. Επομένως, για τον έλεγχο της

ουσιαστικής αποτελεσματικότητας αυτού του δημοσίου ελέγχου, θα πρέπει να αναζητηθεί, αν όντως χάρη σε αυτόν έχει ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στην χρηστή Διοίκηση και αν οι πολίτες πιστεύουν πως το μέτρο αυτό έχει συντελέσει ικανοποιητικά στην αποτελεσματική μείωση των φαινομένων διαφθοράς στη χώρα μας. Ενδιαφέρον ως προς το ζήτημα αυτό παρουσιάζει η έρευνα του «Transparency International» που δημοσιεύτηκε στις 29-01-2019 και στην οποία ανάμεσα στις 31 χώρες που αξιολογήθηκαν αναφορικά με το επίπεδο της διαφάνειας, η Ελλάδα κατέχει τη δεύτερη χαμηλότερη θέση: με 0 την υψηλή διαφθορά και 100 την απόλυτη διαφάνεια, η Ελλάδα κατείχε την ένδειξη «45» με μέσο όρο το 66/100.

5. Επίμετρο – Στατιστική Έρευνα

Πηγή: https://www.transparency.org/en/news/cpi2018-western-europe-eu-regional-analysis?fbclid=IwAR1AUaDcKtvrOGyntayHInQzyZQAXWrAErUBM8x8uaN8YsvIhnY9LmoAD_Q

6. Νομολογία

Ελεγκτικό Συνέδριο

Ελ. Συν. 2173/2013, Ελ. Συν. Ολ. 2141/2017, Ελ. Συν. Ολ. 390/2017, Ελ. Συν. Ολ. 705/2019, Ελ. Συν 1046/2017

Συμβούλιο της Επικρατείας

ΣτΕ Ολ. 2649/2017, ΣτΕ Ολ. 3312/2017, ΣτΕ Ολ. 3962/2014, ΣτΕ Ολ 3474/2011, ΣτΕ Ολ. 1210/2010, ΣτΕ Ολ. 3031/2008, ΣτΕ Ολ. 1125-1128/2016, ΣτΕ (ΟΛ) 813/2019

ΣτΕ 2462/2018, ΣτΕ 4569/2015, ΣτΕ 3035/2011, ΣτΕ 931/2010, ΣτΕ 2227/2020, ΣτΕ 2023/2019, ΣτΕ 985/2005

Άρειος Πάγος

Α.Π 175/2017, Α.Π 330/2007, Α.Π 614/2005,

Ποινικά – Πολιτικά Δικαστήρια

ΕφΑθ. 31/2011

ΕΔΔΑ

Molla Sali κατά Ελλάδας (19-12-2018), Wypych κατά Πολωνίας

Πράξεις ΑΠΔΠΧ

Γνμδ 6/2016, 34/2005, Γνμδ 7/2011, Γνμδ 3/2018 Απόφ. 8939/2018, Απόφ. 34/2005

7. Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία – Ηλεκτρονικές Πηγές

Δημήτριος Γ. Ράικος, «ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑ», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006

Ευαγγελία Γ. Μπάλτα, «Ο θεσμός του δημοσίου υπολόγου στο ελληνικό δημοσιονομικό σύστημα», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2016

Βλαχόπουλος Σπυρίδων Β., «ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ της κρατικής δράσης & ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ προσωπικών δεδομένων», ΕΚΔΟΣΕΙΣ ANT. N. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, 2007

Δαγτόγλου Πρόδρομος, «Ατομικά Δικαιώματα», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012

Σπυρόπουλος Φίλιππος, «Συνταγματικό Δίκαιο», Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018

Χρυσόγονος Κώστας Χ., Βλαχόπουλος Σπυρίδων Β., «Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα» (Τέταρτη αναθεωρημένη έκδοση), ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, 2017

Κουρουνδής,Χ. Το μετέωρο βήμα του δικαστικού ακτιβισμού: η περίπτωση της ΣτΕ (Ολ) 2649/2017,(www.constitutionalism.gr)

https://www.transparency.org/en/news/cpi2018-western-europe-eu-regional-analysis?fbclid=IwAR1AUaDcKtvrOGyntayHInQzyZQAXWrAErUBM8x8uaN8YsvIhnY9LmoAD_Q

<https://www.pothen.gr/pothen-main/main/docs/file5-katalogos.pdf>

<https://www.hellenicparliament.gr/Organosi-kai-Leitourgia/epitropi-elegxou-ton-oikonomikon-ton-komaton-kai-ton-vouleftwn/Diloseis-Periousiakis-Katastasis2020>

<https://www.hellenicparliament.gr/Organosi-kai-Leitourgia/epitropi-elegxou-ton-oikonomikon-ton-komaton-kai-ton-vouleftwn/dilosi-periousiakis-katastasis-arxiki>

https://www.pothen.gr/pothen-main/main/docs/file3-n4571_2.pdf

<https://aead.gr/images/manuals/7.1.1-technical-report-asset-declarations-greece-el.pdf>